

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Vývoj kritické recepce díla Ondřeje Štindla

Bakalářská práce

2022

David Němec

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

Studijní program: Historické vědy
Forma studia: Prezenční
Obor/kombinace: Historicko-literární studia (HLS)

Podklad pro zadání bakalářské práce studenta

Jméno a příjmení: **David Němec**
Osobní číslo: **H19215**
Téma práce: **Vývoj kritické recepce díla Ondřeje Štindla**
Téma práce anglicky: **The Development of Critical Reception
of Ondřej Štindl's Work**
Vedoucí práce: **PhDr. Ivo Říha, Ph.D.**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování:

Pisatel/ka se pokusí o zmapování a analýzu kritické rozpravy nad beletristickou a scénářistickou tvorbou Ondřeje Štindla. Se zřetelem ke všem relevantním rovinám kritického vnímání a hodnocení uměleckého díla nastíní nejvýraznější tváře dosavadního vývoje tohoto diskurzu – v usazení do širšího kontextu celkového vývoje (resp. jeho kritické recepce) české literatury a kinematografie posledních zhruba dvou desetiletí.

Seznam doporučené literatury:

BURIÁNEK, František. Čítanka české literární kritiky. Praha: Český spisovatel, 1974. s. 440. ISBN 22-086-74.

ČERNÝ, Václav. Co je kritika, co není a k čemu je na světě. Praha: Blok, 1968. s. 81.

FRÝDLOVÁ, Pavla a BERNARD, Jan. Malý labyrint filmu. Praha: Albatros, 1988. s. 510. ISBN 13-734-88.

HAMAN, Aleš. Nástin dějin české literární kritiky. Praha: H+H, 2000. s. 131. ISBN 80-86022-63-3.

CHALUPECKÝ, Jindřich. Obhajoba umění (1934-1948). Praha: Český spisovatel, 1991. s. 256. ISBN 80-202-0322-2.

NAYMAN, Adam. The Coen Brothers: This Book Really Ties the Films Together. Londýn: Harry Adams, 2018. s. 320. ISBN 978-1419727405.

PŘIBÁŇ, Michal. Z dějin českého myšlení o literatuře 1 (1945-1948). Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. s. 524. ISBN 80-85778-34-3.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlašuji:

Práci s názvem Vývoj kritické recepce díla Ondřeje Štindla jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

David Němec v. r.

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kteří mě při psaní mé bakalářské práce podporovali a kteří se mnou měli trpělivost, když jsem se kvůli práci na ní nemohl věnovat aktivitám s nimi spojenými. Největší poděkování patří Ivovi Říhovi, který mi byl tím nejlepším možným vedoucím. Poděkování patří také panu Štindlovi, který si na mě během vypracování našel čas a pomohl mi s tou částí práce, se kterou jsem jeho pomoc potřeboval.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je zaznamenání, analýza a interpretace kritických ohlasů na scénářistické a prozaické dílo Ondřeje Štindla. Jelikož se jedná o autora, který svou tvorbu začal veřejně prezentovat až od roku 2009, zaměřím se na kritickou recepci od tohoto období až po současnost.

KLÍČOVÁ SLOVA

kritická recepce, současná česká próza, současný český film

TITLE

The Development of Critical Reception of Ondřej Štindl's Work

ABSTRACT

The aim of bachelor thesis is to record the critical reception of Ondřej Štindl's screenwriting and prosaic work. Because this thesis is about an author who started to present his work since the year 2009, I will focus on the critical reception from this era to present day.

KEYWORDS

critical reception, present czech prose, present czech film

OBSAH

ÚVOD	1
1 DÍLO ONDŘEJE ŠTINDLA	5
2 LITERÁRNÍ A FILMOVÁ KRITIKA NA ČESKÉM POLI	9
3 KRITICKÁ RECEPCE	13
3.1 Pouta	13
3.1.1 Fila:	13
3.1.2 Šula:	16
3.2 Mondschein	18
3.2.1 Škamlová:	18
3.2.2 Bělíček:	21
3.2.3 Nagy:	26
3.2.4 Varyš:	28
3.3 Místa	31
3.3.1 Fila:	31
3.3.2 Škaloud:	34
3.4 K hranici	36
3.4.1 Janoušek:	36
3.4.2 Pilátová:	40
3.4.3 Vajchr:	43
3.4.4 Horáková:	46
3.5 Svět pod hlavou	49
3.5.1 Bláhová:	49
3.5.2 Zajíčková:	52
3.6 Až se ti zatočí hlava	54
3.6.1 Kubelka:	54
3.6.2 Šťástka:	56
ZÁVĚR	59
POUŽITÁ LITERATURA	68
PŘÍLOHA	71

ÚVOD

V této práci se pokusím nastínit vývoj kritické recepce díla spisovatele, scénáristy, žurnalisty a mimo jiné ještě také moderátora Radia 1 Ondřeje Štindla. Abych toho dosáhl, bylo mým úkolem zprvu shromáždit dostupné kritiky a recenze, které se jeho díla týkají. Můj výběr byl omezený, jelikož ne všechny publikace, ve kterých se dané články vyskytovaly, byly přístupné. Podařilo se mi ale sehnat dostatek materiálu k tomu, abych se mohl pokusit o představení obrazu o Ondřeji Štindlovi z pohledu české literární a filmové kritiky.

Za úkol jsem si nestanovil zpracovat naprosto všechny články o Štindlových knihách či filmech, které kdy vyšly. V takovém případě bych svou práci jen zbytečně zahltil informacemi, které by se v mnoha případech stejně stále dokola opakovaly, a tudíž by čtenáři této práce nepřinesly nic nového ani důležitého.

Ještě před analýzou jednotlivých kritik a recenzí by však bylo vhodné alespoň stručně představit díla, o kterých bude v hlavní části této práce řeč. Tomu se věnuji v první kapitole této práce.

K onomu představování jsem se však nepostavil tak, že bych se dlouze pozastavoval nad každou knihou a scénářem, které kdy Štindl napsal, a složitě při tom vysvětloval jejich děj, skryté významy, motivace kladných i záporných postav, či stylistické postupy, kterých zde autor používá. Místo toho jsem se zaměřil na prvky, které jsou vlastní celkovému Štindlovi dílu. Věřím totiž, že i takto nebudu čtenáře zahlcovat zbytečnými informacemi.

V první kapitole této práce se v rámci představování Štindlova díla opírám o své vlastní myšlenky namísto toho, abych k tomu využíval odborných publikací jiných autorů. Důvod k tomu je prostý; první film, který vznikl na základě Štindlova scénáře, vznikl roku 2009. Co se týče literární dráhy, vydává Štindl svou první knihu až roku 2012. Na základě těchto informací je jasné, že se jedná o autora na filmovém i literárním poli vcelku nového. Kvůli tomu o něm prozatím nevznikla žádná odborná publikace, ať už by se jednalo přímo o monografii, či alespoň práci, která by se Štindlovým dílem zabývala byť jen okrajově.

Na představování Štindla a jeho díla však přece jen nejsem v této práci sám. V příloze se totiž nachází písemná podoba rozhovoru, který se uskutečnil mezi Ondřejem Štindlem a mnou v úterý 4. ledna 2022 v Praze. Mým cílem při pokládání otázek bylo se především dozvědět o jeho vnímání vlastního díla, které by mohlo být obohacující nejen pro tuto práci, ale také například o jeho názorech na uměleckou kritiku obecně i konkrétně. Věřím, že právě díky tomuto rozhovoru a především pak díky Štindlově otevřenosti při jeho uskutečnění, si čtenář udělá o něco ucelenější obraz právě o celkovém díle a také o přístupu samotného autora k němu.

V druhé kapitole dále nabízím stručný nástin uvažování o literární kritice, který však lze vztahovat i na kritiku filmovou. Určité souvislosti z této kapitoly by čtenáři mohly pomoci pochopit jisté kritické postupy, které nalezneme v kapitole třetí, kterou tvoří hlavní část této práce. Touto problematikou se zde však nezabývám příliš dlouho, jelikož tématem mé práce není sledování uvažování o umělecké kritice jako takové.

V téže části práce krátce představuji několik periodik, ze kterých jsem při výběru kritik a recenzí vycházel. Přesněji řečeno se zde věnuji především časopisům, které se zabývají literaturou, ať už se daná periodika zaměřují spíše na díla autorů domácích, či zahraničních, klasických, nebo současných. Toto představení je nicméně také pouze stručné, abych se nevzdaloval od hlavního tématu této práce.

V té samé kapitole se ještě zabývám několika autory, kteří v daných periodických publikují své články, mezi nimiž jsou právě také literární kritiky a recenze. I v tomto případě jsem se však držel informační stručnosti.

Mimo literární periodika krátce uvádím i některé servery, ze kterých jsem čerpal kritiky a recenze filmové. Těm však věnuji jen minimum prostoru, jelikož věřím, že tyto weby není v rámci této práce příliš nutné představovat.

Co se týče přímo třetí a zároveň hlavní kapitoly této práce, ta obsahuje právě ony sesbírané recenze a kritiky, na kterých ukazují, jak kritická obec české literatury a filmu nahlížela na Štindla jakožto na autora v průběhu let. Bylo by vhodné nejprve nastínit, jakým způsobem jsem dojmy vycházející z jednotlivých článků seřadil.

Postup jsem zvolil chronologický. V práci se tedy věnuji všem dílům Ondřeje Štindla, respektive kritického nahlížení na ně, v závislosti na jejich datum vydání. Proto v praktické části například nijak neodděluji články, které se týkají filmů (a seriálu) a knih. To znamená, že začínám analýzou kritik a recenzí k Štindlově prvnímu vydanému filmu (přesněji řečeno scénáři) *Pouta* z roku 2009 a pokračuji jeho prvním románem *Mondschein*, který byl publikován roku 2012. Dále se zabývám kritickou recepcí filmu *Místa*, který byl distribuován v roce 2014, načež přecházím k Štindlově povídkově pojaté knize *K hranici* vydané roku 2016. Následuje rozbor kritik k Štindlově prvnímu a v tuto chvíli jedinému seriálu *Svět pod hlavou*, který vznikl v rámci produkce ČT v roce 2017, načež rozbor zakončím náhledem do kritické recepce zatím posledního Štindlova románu, který nese název *Až se ti zatočí hlava* a který byl vydán roku 2020.

V závěru se pak ve stručnosti podíváme, jak se kritická recepce díla Ondřeje Štindla vyvíjela v jednotlivých časopisech a na webech a také se zaměříme opět na jednotlivé knihy a scénáře, konkrétně na klady i záporny, na kterých se většina kritiků shodla. Nakonec dojde na kritickou shodu, která se týká Štindlových silných i slabých stránek jakožto beletristy a scénáristy.

Vůči mému výčtu Štindlova díla je možné namítnout, že neobsahuje jednu knižní publikaci, která byla vydána roku 2018 a jež nese název *50 podivuhodných postav*. Vynechání to však není bezdůvodné; jedná se totiž o sbírku Štindlových článků, které vydal jakožto žurnalista. Přestože je tedy autorem obsahu této knihy, nejedná se o dílo prozaické, na které jsem se v rámci jeho literární tvorby měl soustředit především. Hlavním tématem této práce je kritická recepce uměleckého díla Ondřeje Štindla; zkoumá tedy dílo Ondřeje Štindla scénáristy a prozaika; ne žurnalisty.

Pevně doufám, že tato práce poskytne dostatečný přehled o vývoji kritické recepce díla Ondřeje Štindla v průběhu let. Ať už se jedná o jeho tvorbu prozaickou či scénáristickou, jeho díla vyvolala v české kritické obci určitou reakci. Jeho knihy, filmy i seriál českým prostředím nějakým způsobem rezonovaly. Názory jednotlivých autorů článků se pochopitelně v ledasčem liší, nicméně v nich také můžeme sledovat určité shody. O tom, co přesně ale hlavní část této práce přinesla,

pojdnává kromě jí samotné také závěr, kde dojde k hlavní intepretaci vývoje kritické recepce díla Ondřeje Štindla.

1 DÍLO ONDŘEJE ŠTINDLA

Ondřej Štindl (dále také jako autor) je člověkem mnoha profesí, které se v této kapitole pokusím stručně shrnout. Pro tuto práci každopádně bude nejdůležitějším aspektem jeho života jeho činnost prozaická a scénářistická.

Svou prvotinou, scénářem k filmu *Pouta* z roku 2009, na sebe upozornil kritiku prakticky nejlépe, jak jen mohl. Film byl nominovaný hned na několik cen jak na Českém lvu, tak na Cenách české filmové kritiky. Mnoho z nich si také odnesl. Konkrétně se jednalo o ceny za nejlepší film, režii, hlavního herce, kameru a právě také za nejlepší scénář. Se svým debutem takhle uspěje málokdo. Pro Štindla to však nepředstavovalo důvod k tomu, aby se držel jen psaní scénářů.

V roce 2012 vydává Štindl svůj první román *Mondschein*. Dílo, vznikalo na počátku procesu jako další filmový scénář. Látka se však nakonec vymkla z rukou. V určitém bodě začalo být jasné, že na takový scénář prostě nebudou prostředky.¹ Štindl se ale *Mondscheinu* vzdát nechtěl, rozhodl se ho tedy přetvořit na román.

Ani v této podobě se však *Mondschein* nevyhnul silnému důrazu na vizualizaci. Štindl totiž spojil síly s výtvarníkem Josefem Bolfem. Ten je známý především skrze pochmurnost svých maleb, které mají v některých případech až post-apokalyptický charakter. To vše skvěle koresponduje s atmosférou, kterou chtěl Štindl při psaní svého prvního románu evokovat.

Důraz na vizualitu Štindla neopouští ani při psaní dalších knih. Jeho scénářistickou stránku lze rozeznat i v jeho knižních postupech. To se neprojevuje pouze barvitým popisem okolí, ve kterém se nachází hlavní postavy, ale také třeba akčními scénami. K těm sice v autorově díle nedochází příliš často, když už se však objeví, působí i přes literární formu kinetickým dojmem. Toho si ostatně můžeme všimnout třeba v románu *K hranici*; konkrétně ve druhém příběhu, když se hlavní postava Michal

¹ Viz příloha.

snaží se svým gangem dostat za dobře hlídané hranice Československa, k čemuž zneužívají školní autobus plný dětí.

Když už jsem zmínil akční scény, nebylo by od věci si více přiblížit žánry, mezi kterými se Štindl pohybuje. To však nebude tak prosté; jeho dílo se totiž vyznačuje velkou žánrovou rozmanitostí. V tom se ostatně odráží i jeho široký kulturní záběr. I na tomto je totiž poznat, že inspiraci si bere z mnoha vzájemně dost odlišných autorů a děl.²

V první řadě si můžeme všimnout, že se Štindl často zabývá historickými tématy. V tomto směru se orientuje především na 20. století, což je nejvíce vidět na jeho druhém románu *K hranici*, ve kterém jako prostředí využívá socialistické Československo, ale také třeba bitevní pole druhé světové války.

Dává si záležet na psychologickém vyobrazení svých postav. Jako čtenáři jim prakticky po celou dobu vyprávění vidíme do hlavy, což by nám mělo pomoci v chápání jejich jednání. Vnitřní monology zde vůbec nejsou výjimečné a v mnoha situacích, se kterými si Štindl hraje, pak jeho knihy působí dramatickým dojmem. Jako příklad nám v tomto směru poslouží třeba Johan z románu *Až se ti zatočí hlava*, jehož úvahy a přemýšlení o svém dalším jednání tvoří velkou část knihy.

Již zmiňovaná *Pouta* slouží jako ideální příklad autorova pojetí thrilleru. Z kritik, které analyzuji ve třetí kapitole, lze vyčíst, že Štindl působí na mnohé čtenáře z odborné čtenářské obce jako spisovatel a scénárista, jenž často využívá temná témata, která doprovází příhodně temným stylizováním. Není tedy divu, že se pustil nejprve právě do žánru thrilleru, který má v čtenáři/divákovi vyvolávat napětí na základě toho, že má strach o hlavní postavu.³

Je ale záhodno poznamenat, že právě výše zmíněnou charakteristiku thrilleru poněkud obrací naruby. Toho dosahuje tím, že právě hlavní postava Antonín je zde největším zdrojem napětí. Divák o něj tedy má do určité míry strach kvůli jeho sebezničujícímu chování, zároveň má však strach také přímo z něj.

² Viz příloha.

³ FRÝDLOVÁ, Pavla a BERNARD, Jan. *Malý labyrint filmu*. Praha: Albatros, 1988. s. 446.

Právě v *Poutech* si však můžeme všimnout také náznaku krimi žánru, se kterým si však autor hraje o něco více ve scénáři k seriálu *Svět pod hlavou*. Ten ostatně vznikl jako remake britského *Life on Mars*, jenž byl vysílán v letech 2006 a 2007 a který je mimo jiné jakousi detektivkou se sci-fi prvkem v podobě hrdinova cestování časem do roku 1973.

Ve sci-fi žánru se pohybuje také *Mondschein*. Ten konkrétněji řečeno představuje temnou vizi dystopické společnosti, která ztratila svou vlastní identitu a v níž dominuje eskapismus a pud sebezničení.⁴ Navíc ani zde se Štindl nevyhnul zapojení znaků thrilleru. To je vidět například na jeho snaze vyvolat ve čtenáři napětí při sledování kroků hlavní postavy Erika, který se snaží odkrýt temná tajemství režimu, do něhož byl uvržen, kvůli čemuž se mnohdy ocitá ve smrtelném nebezpečí.

V díle Ondřeje Štindla si můžeme všimnout také komedie. Ta je někdy očividná, jindy je spíš skrytá za hradbou jeho pověstného sarkasmu. Ten se často projevuje právě ve vnitřních monolozích hlavních postav, které si občas dělají legraci z něčeho, co jim na jejich okolí připadá absurdní, popřípadě z něčeho, co pozorují sami na sobě. To je ostatně hodně vidět na románu *Až se ti zatočí hlava*.

Dost už ale o Štindlově žánrové rozmanitosti. Nyní se podívejme na znaky, která mají společná téměř všechna jeho díla bez ohledu na žánry.

Už při letmém pohledu na popis děje jeho děl je zřejmé, že se velká část jeho knih a scénářů neodehrává v současnosti. Většinou se Štindl vrací do minulosti, ať už se jedná o druhou světovou válku, socialistické Československo, či do Čech po sametové revoluci. Toho si byl sám moc dobře vědom. Nechtěl ale být „tím člověkem“, na kterého se producenti obrátí pokaždé, když budou potřebovat napsat něco, co se odehrává například v osmdesátých letech minulého století. Právě proto se ostatně rozhodl napsat knihu *Až se ti zatočí hlava*, která se odehrává

⁴ Viz příloha.

v době, kdy ji Štindl psal.⁵ V tomto případě se tedy nejedná o další výlet do totality, nýbrž do roku 2018, kdy došlo na druhé zvolení Miloše Zemana prezidentem, které děj románu částečně ovlivňuje.

Výjimečně se skrz Štindlovo dílo dostáváme i do budoucnosti, což nejlépe prezentuje *Mondschein*. Budoucnost ale minimálně prozatím není časem, do kterého by se autor často vracel; to ostatně jeho bibliografie ukazuje jasně.

Zajímavý je způsob, kterým Štindl pracuje se situacemi. Jeho hlavní postavy a děj celkově velmi pohání právě více či méně očekávatelné situace, které mají na dané dílo obvykle velký vliv. Jako příklad uveďme třeba Michalovu potyčku s policií na demonstraci v dětství a následně rvačku s opilci v hospodě v dospělosti, ke kterým dochází v druhé části *K hranici*. Obě tyto situace nejenže posouvají děj dál, zároveň do jisté míry definují Michala jako člověka skrze to, co si z těchto bolestivých zážitků vezme a jak s tím naloží.

V jiných případech je ale Štindl zaměřený přímo na jednu jedinou událost, která zažehne vše v příběhu a která ovlivňuje nejen hlavní postavu, ale i všechny ostatní důležité, občas i méně důležité. Nejlepším příkladem takové situace je *Až se ti zatočí hlava*. Zde se hlavní postava Johana dostává do křížku s jedním z internetových „trollů“, kvůli čemuž se ho rozhodne řádně potrestat. To, co zpočátku začíná jako hloupý komentář na sociální síti, se nakonec zvrtná ve stalking, vyhrožování, zjetí a toto všechno se odehrává teprve v první polovině příběhu, který neustále eskaluje do až absurdních výšin.

Právě tou absurditou se Štindl částečně inspiroval i u režisérů bratrů Coenů,⁶ kteří se zprvu relativně nevinnými situacemi zacházejí podobně.⁷ I na tomto faktu je znát autorův široký kulturní záběr. Ten se netýká jen filmů, ale také knih a hudby. To poslední ostatně nejvíc dokazuje skutečnost, že Štindl je spoluzakladatelem a stálým moderátorem Radia 1, ve kterém působí už od jeho počátků, tedy od roku 1993.

⁵ Viz příloha.

⁶ Viz příloha

⁷ NAYMAN, Adam. *The Coen Brothers: This Book Really Ties the Films Together*. Londýn: Harry Adams, 2018. s. 313.

2 LITERÁRNÍ A FILMOVÁ KRITIKA NA ČESKÉM POLI

Na literární a filmovou kritiku existuje mnoho názorů a věnuje se jí mnoho prací, které napsali literární teoretici, esteticí, nebo jiní odborníci. Úkolem této práce není se zabývat do hloubky právě kritikou jako takovou, i tak si však dovoluji zde parafrázovat právě některé odborníky, jejichž postřehy k tomuto tématu mohou vrhnout trochu světla i na hlavní část této práce. Je záhodno podotknout, že parafrázování se věnovali či věnují kritice literární. Následující myšlenky a názory lze však uplatnit i na kritiku filmovou.

O tom, že se u umělecké kritiky jedná především o vynesení soudu nad daným dílem, není pochyb.⁸ Názory, jak k ní správně přistupovat, se už však liší.

Jako první příklad uveďme úvahu Jana Grossmana. Ten ve svém referátu *O kritice* píše, že kritik při hodnocení díla často uplatňuje jistý soubor estetických norem. V případě, že se dílo s danými normami shoduje, hodnotí kritik dílo kladně. Naopak, pokud jsou jednotlivé aspekty tohoto díla v rozporu s normami, hodnotí kritik dílo záporně.⁹

Už Grossman ve své úvaze ale připouští, že žádné normy nejsou tak dokonalé, aby mohly být uplatňovány na všechna literární díla.¹⁰ V této úvaze ještě dále zachází Jindřich Chalupecký. Ten ve své eseji *Obhajoba literární kritiky* praví, že právě tato normativní kritika může někdy působit až směšně; především pak v případě, že by měla být skutečně uplatňována na všechna díla stejným způsobem.¹¹

⁸ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Praha: H+H, 2000. s. 7.

⁹ PŘIBÁŇ, Michal. *Z dějin českého myšlení o literatuře 1 (1945-1948)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. s. 306.

¹⁰ Tamtéž. s. 307.

¹¹ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Obhajoba umění (1934-1948)*. Praha: Český spisovatel, 1991. s. 48.

Chalupecký však nenavazuje pouze na myšlenky Grossmana. František Buriánek obhajoval literární kritiku tvrzením, že bez ní by se vůbec nemohla vyvíjet vyšší literární úroveň.¹²

Chalupecký pak říká, že kritika by pak měla především odhalovat krásu umění tím, že dané dílo analyzuje a následně dokáže, co je na něm krásné a co nikoliv.¹³

I na kritikách ve třetí kapitole této práce je vidět, že se jejich autoři ke kritickým otázkám probíraných výše, staví různými způsoby. Všichni ale ve výsledku dělají to, co popisuje mimo jiné právě Chalupecký a Grossman. V první řadě jim jde o analýzu daného díla. Na základě tohoto rozboru předvedou čtenářům svých kritik klady a zápory daného díla. To všechno se navíc snaží logicky zdůvodnit, aby svou kritiku obhájili. To ostatně odpovídá třeba i představám Václava Černého.¹⁴

V současnosti je pak v České republice mnoho časopisů a webů, které se literární a filmové kritice věnují. Kritiky, které v hlavní části rozebírám, pochází právě z nich.

Například časopisy *Host*, *Souvislosti* a *Tvar* jsou primárně zaměřené na literaturu. Každý z nich dává v tomto směru důraz na trochu jiné její odvětví. Skrze tento fakt je možné na první pohled vyzorovat na těchto časopisech několik rozdílů.

Zatímco v *Tvaru* se věnují především dílům českým, v *Hostu* a *Souvislostech* panuje zaměření jak na literaturu domácí, tak zahraniční. To ale není jediný aspekt *Tvaru*, kterým se liší od zbylých dvou časopisů. Dále totiž platí, že ve *Tvaru* se píše spíše o literatuře současné. *Host* a *Souvislosti* mají ale i v tomto směru poněkud širší rozsah; píše se v nich totiž i o klasických dílech.

Recenze na jednotlivá díla Ondřeje Štindla můžeme najít v archivech všech tří těchto literárních časopisů. Abych byl konkrétnější, v *Tvaru* se mu věnovala Eva Škamlová svou recenzí na román *Mondschein*. Ta se zde

¹² BURIÁNEK, František. *Čítanka české literární kritiky*. Praha: Český spisovatel, 1974. s. 7.

¹³ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Obhajoba umění (1934-1948)*. Praha: Český spisovatel, 1991. s. 47.

¹⁴ ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Praha: Blok, 1968. s. 63.

věnuje nejen recenzím, ale ojedinele také drobné publicistice. V rámci recenzí se zaměřuje především na prózu, a to jak českou, tak zahraniční. Není tedy divu, že recenze na *Mondschein* připadla právě jí.

Mondschein však nebyl probírán pouze v Tvaru. V časopise *Host* se mu věnovala Jana Beránková, která se mimo recenzím věnuje také esejistice o literatuře. V *Hostu* však nebyla jedinou, která se dílem Ondřeje Štindla zabývala. Pavel Janoušek zde totiž obrátil pozornost *K hranici*. Ani ten se tu nezabývá pouze kritikou; rovněž se zapojuje do literárních diskusí.

V *Souvislostech* se Ondřeji Štindlovi věnovalo hned několik autorů, mezi které patří Petr Borkovec, Adéla Petruželková a Marta Ljubková.

Dílo Ondřeje Štindla ale nebylo rozebíráno pouze v časopisech, které se zaměřují primárně na literaturu. Témata jeho knih rezonovala třeba také v *Revolver Revue* či *A2*, které se věnují spíš kultuře jako takové a dále také společenskému a politickému dění. Pro větší specifikaci; v rámci *Revolver Revue* se Ondřeji Štindlovi věnoval Ondřej Vajchr, zatímco v *A2* se na něj zaměřil Jan Bělíček.

Co se týče filmových recenzí, je na internetu samozřejmě možné vyhledat stovky amatérských příspěvků zabývajících se filmy, na kterých se scénáristicky Štindl podílel. Na ty se však v hlavní části nezaměřuji. Mým cílem naopak byly recenze profesionální, tudíž jsem se zaměřil na weby, jako jsou *Aktuálně*, *FanMovie*, či *iDnes*.

O Štindlových filmových dílech se však nepsalo pouze na internetových serverech. Například v časopisu *Respekt* se kritička Jindřiška Bláhová zaměřila na seriál *Svět pod hlavou*.

V rozhovoru, který mi Ondřej Štindl poskytl, jsem se ho mimo jiné ptal na jeho vnímání kritiky svých vlastních děl.¹⁵ Z jeho odpovědí plyne, že mu rozhodně nejsou lhostejné, byť je toho názoru, že mezi autorem uměleckého díla a autorem kritiky je nepřekonatelná propast, která tyto dva činitele dělí od úplného vzájemného porozumění. Mnoho kritik na své knihy a filmy však četl a chladného ho dle jeho slov nezanechaly; minimálně už tedy proto, že se necítí být zenovým mistrem.

¹⁵ Viz příloha.

Nyní se už ale podívejme na samotný vývoj kritické recepce díla Ondřeje Štindla v průběhu let.

3 KRITICKÁ RECEPCE

3.1 Pouta

3.1.1 Fila:

Fila nejprve ve svém článku na webu *Aktuálně* popisuje postavu Antonína, a to jak fyzicky, tak psychologicky. Ten si podle kritika moc dobře uvědomuje, že je součástí prohnílého systému. K popisu dokonce Fila využívá odkazy na písně, které se podle něj k daným částem Antonínova rozboru hodí; tyto odkazy prostupují celý článek.¹⁶

Za důležité považuje Fila Antonínovo vnímání disidentů. Dívá se na ně jako na sraby, kteří neustále mluví o něčem vznešeném, ale kteří se svých ideálů vzdávají ve chvílích, kdy skutečně přijde na lámání chleba. Tato postava však podle kritika není důležitá jen v rámci děje, ale i v rámci celé české filmografie. Antonín se totiž svým zobrazením vymyká jakékoliv tradici, kterou české filmy nakládají s příslušníky StB, popřípadě se státními příslušníky komunistického režimu obecně. Do toho všeho pak Filovi Antonín připadá jako správně drsný typ, který musí zapůsobit na každého diváka.¹⁷

„Pokud jste si někdy říkali, jaké by to bylo, kdyby major Honza Zeman byl fakt hustej badass motherfucker, a ne jen takovej hodnej strejda, tak Antonín vám to přání splní“¹⁸

Pouta mají po celou stopáž hutnou expresivní stylizaci. Jde zde i o umění výrazu, nejen o odvyprávění příběhu. Naopak zde nejde o žádné vyrovnávání se s minulostí; film si v tomto směru razí svou vlastní cestu

¹⁶ FILA, Kamil. Pouta mají zpretrhané vazby na všechno. In: *Aktuálně.cz* [online]. 5.2.2010 [cit. 7.3.2022]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-pouta-maji-zpretrhane-vazby-na-vsechno/r~i:article:659832/>

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

a na českou tradici vyobrazování určitých věcí podle Fily vyloženě kašle. V tomto ohledu zde filmaři přetrhávají pouta stejně, jako je se vším kolem sebe přetrhává Antonín.¹⁹

Štindl zde všem postavám dodává specificky vytríbený jazykový projev, kvůli čemuž však místy působí až nerealisticky duchaplně. V takových chvílích zde podle kritika dochází až k záchvatům metafyzického řečnění. Všechny postavy zde zřetelně mluví jazykem jednoho autora. Zajímavé v tomto směru však podle Fily je, že ačkoliv Antonín zde slovy zrovna neplýtvá, jako diváci se cítíme být přímo zahlcení jeho velkými slovy, komentáři a zpověďmi. Právě tato slova bylo někdy určitě složité dosadit do určitých obrazů; kameraman Jaromír Kačer si s tím však pohrává velmi dobře a v každé scéně unikátně. Fila se vůči kameře však nevyjadřuje pouze kladně. Například scény, ve kterých hraje hlavní roli konverzace, podle jeho názoru vypadají jako točené pro soudobý televizní seriál.²⁰

„Scenárista Ondřej Štindl vybavil postavy zvláště vypjatým jazykem, který ustavičně upozorňuje sám na sebe, na svou ostrost a vlastně nerealistickou duchaplnost“²¹

Režisér Radim Špaček zde nechává herce, aby hrály určité typy; ne tedy postavy, které jako by byly hodné velkého plátna, jak je u podobných filmů obvyklé. I přesto však se svými herci nikdy nezachází až do grotesky. Spíše je nechává v jejich divadelní poloze, přičemž jen Antonína líčí jako neproniknutelné monstrum. Ve výsledku jen Antonínova manželka Silvie působí podle Fily realisticky. Skutečně totiž reaguje jako žena, které je ubližováno.²²

¹⁹ FILA, Kamil. Pouta mají zpretrhané vazby na všechno. In: *Aktuálně.cz* [online]. 5.2.2010 [cit. 7.3.2022]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-pouta-maji-zpretrhane-vazby-na-vsechno/r~i:article:659832/>

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

Fila vnímá ve filmu určitý paradox. Tam, kde by podle něj jiný film doklopýtal k nudné trapnosti a předpojatosti, se *Pouta* naopak rozhýbou, díky čemuž působí jako kratší film, než kterým jsou. Na druhé zhlédnutí dokonce působí ještě lépe, jelikož si je takto divák hned od začátku vědom Antonínova dobrovolného sebedestrukčního sestupu do pekel.²³

Antonín nenávidí lidstvo a moc dobře ví proč. Ani tak však nedokáže najít cestu, která by mu umožňovala žít v míru. Kvůli tomu je jeho soukromá vzpoura vlastně zcela beze smyslu. Do toho všeho je fixovaný na Kláru, která pro něj představuje jakéhosi anděla v temnotě; nejedná se však o fixaci romantickou či erotickou, nýbrž prostě zoufalou. Ani skrze toto všechno není do Antonínovy mysli snadné proniknout. Divák díky tomu však tuší, že tato postava není jen monstrózní, ale i tragická.²⁴

Antonín během děje postupně čím dál více ztrácí víru v systém, ve kterém funguje. On sám sice disponuje určitou mocí, zároveň si je však vědom toho, že ho neustále má v moci někdo jiný – někdo, v jehož hodnoty nevěří, s kým ale zároveň nelze bojovat. V tomto směru Fila nabízí srovnání s německým filmem *Životy těch druhých*. Ten má však podle jeho názoru sevřenější konstrukci vyprávění, je napínavější a důsledněji reflektuje určitou dobu. I ve srovnání s tímto filmem však postava Antonína podle Fily působí výjimečně.²⁵

Dále se Fila ve své recenzi zabývá Antonínovým kolegou z StB. Toho vnímá jako člověka, který pracuje pro systém, aniž by si podstatu své práce vůbec uvědomoval. V tomto směru pak Fila vnímá velký kontrast oproti uvědomělé německé Stasi. *Pouta* i takto chtějí ukázat, že i estébáci byli jen lidé. Antonín zde však i přesto působí především jako zrůda, o kterou se všichni ostatní jen chaoticky odrážejí.²⁶

Na konci svého článku Fila srovnává *Pouta* s *Kawasakiho růží* režiséra Jana Hřebejka a scénáristy Petra Jarchovského. Oba tyto filmy se totiž podle jeho názoru mohou jevit jako jakési vyvrcholení zájmu

²³ FILA, Kamil. Pouta mají zpretrhané vazby na všechno. In: *Aktuálně.cz* [online]. 5.2.2010 [cit. 7.3.2022]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-pouta-maji-zpretrhane-vazby-na-vsechno/r~i:article:659832/>

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

o velmi pozdní reflexi komunistické minulosti; je v nich však velký rozdíl. Zatímco *Kawasakiho růže* rozvíjí bouřlivou diskusi o našem dnešním přístupu vůči minulosti, *Pouta* spíš zůstávají v nehybném vakuu nehybného času. Vykreslují minulost, která trčí na místě, se kterou si však můžeme zároveň stylizovaně hrát.²⁷

3.1.2 Šula:

Filip Šula ve své recenzi píše, že *Pouta* narušují jasně stanovenou hranici dobra, které obvykle ve filmech z téže doby představují disidenti, a zla, které bývá představováno příslušníky StB. Naopak tento film ukazuje, že nic není černobílé a že špatní lidé jsou na obou těchto stranách. To je zde podle Šuly nejvíc vidět na intelektuálním disidentu, který však zároveň funguje jako Antonínův informátor.²⁸

„Pokud existuje film, který se vám vpálí do mozku, zanechá dojem silného zážitku a zároveň vám dokonale zkazí štědrovečerní náladu, je to jedinečným psychotriller Radima Špačka“²⁹

Podobně jako Fila se ani Šula nevyhýbá rozboru Antonínova charakteru. Hlavní postava vnímá svět jako zkažené místo; je pro ni šedý, nudný, hloupý, otravný a především nenabízí žádnou možnost úniku. Kvůli tomu se Antonín propadá čím dál hlouběji do temnoty, přičemž nenávidí všechno a všechny kolem sebe. Dokonce ani ke Kláře, na kterou se tolik zaměřuje, neplane láskou, ale spíš posedlostí. Kvůli sblížení se s ní je podle Šuly Antonín schopný zničit své okolí, dokonce i sám sebe.³⁰

²⁷ FILA, Kamil. *Pouta mají zpretrhané vazby na všechno*. In: *Aktuálně.cz* [online]. 5.2.2010 [cit. 7.3.2022]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-pouta-maji-zpretrhane-vazby-na-vsechno/r~i:article:659832/>

²⁸ ŠULA, Filip. *Pouta nejsou Pupendo, ale kopnutí do břicha*. In: *FanMovie.cz* [online]. 30.12.2010 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z <https://fanmovie.cz/mimokino/pouta-nejsou-pupendo-ale-kopnuti-do-bricha/>

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

Dále Šula přirovnává Antonína ke třem jiným filmovým postavám. Jsou jimi Daniel Plainview ze snímku *Až na krev*, Travis Bickle z *Taxikáře* a Patrick Bateman z *Amerického psycha*. Antonín, podobně jako oni, cítí především nenávist a prázdnotu. Klára je vlastně to jediné, co se v jeho okolí vymyká ze stereotypu života a co po setkání s ním zůstává nepoškozené. Nemůžeme se divit tomu, že o všech ostatních v Antonínově okolí platí opak; kvůli své nenávisti je agresivní, destruktivní a prostě zlý. Ničí ho totiž neklid a naprostá neschopnost jakéhokoliv pozitivního nadhledu. Jeho děsivost navíc ještě umocňuje skvělý herecký výkon Ondřeje Malého, který Antonínovi propůjčil zjev slizkého psychopata, kterému se člověk nemůže ani dívat do očí.³¹

Podle Šulova názoru jsou *Pouta* výpovědí o neveselé době. Diváci by se dokonce měli připravit na to, že melancholické úšklebky, které jsou znát na filmech Jana Hřebejka, se zde skutečně nekonají. V této souvislosti Šula *Pouta* přirovnává k Hřebejkovu snímku *Pupendo*.³²

„Metafora Pupenda funguje tak, že dostanete pětikorunou do břicha, bolí to, ale nakonec se tomu zasmějete. Pouta reprezentují úder do břicha, po němž se zhroutíte k zemi a zvracíte krev“³³

Z toho je jasně vidět, že *Pouta* nejsou filmem příjemným, o to jsou však působivější.

Minulý režim ukazuje film velmi drsným způsobem. Nenajdeme zde sympatické postavy, zato je tu plno násilí, intrik, bezmoci, vzteku a všudypřítomné kontroly. Je to právě ona kontrola, která vyvolává největší neklid v Antonínovi i ostatních postavách. To výborně vyjadřuje kamera, která herce často snímá zpoza rohů, mnohdy i přes jinou místnost. I přesto zde jsou agenti StB svým způsobem polidšťování,

³¹ ŠULA, Filip. *Pouta nejsou Pupendo, ale kopnutí do břicha*. In: *FanMovie.cz* [online]. 30.12.2010 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z <https://fanmovie.cz/mimokino/pouta-nejsou-pupendo-ale-kopnuti-do-bricha/>

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž.

ne však sympaticky. To ostatně opět dokládá Antonín, který je po ukázání své zranitelnosti ještě zručnější, než předtím.³⁴

Jediná postava, která zde přes to všechno působí relativně sympaticky, je právě Klára. Ostatně postava Veselého svou disidentskou hrdost jen předstírá. Disident Sýkora je pak sice skutečně přesvědčený a ochotný pro ono přesvědčení zajít daleko, zároveň je kvůli tomu ale ochotný vystavit riziku nejen sám sebe, ale i svou vlastní rodinu. Ostatní postavy se snaží zůstat spíše nestranné a čekají, jak se situace vyvine.³⁵

Pouta podle Šuly předvádí vztek tak dobře, že ho přenáší i na diváka. Zároveň jsou po dlouhé době českým filmem, který v sobě má takto silný náboj.³⁶

3.2 Mondschein

3.2.1 Škamlová:

Eva Škamlová do čísla časopisu *Tvar* z 22. dubna 2013 napsala, že *Mondschein* může u autora představovat jakousi návaznost na normalizaci, kterou byla jeho generace zasažena. Onu normalizaci zde má zosobňovat právě diktátor Stan, jehož jméno má podle Škamlové připomínat Stalina, možná dokonce i samotného Satana. Mimo vliv událostí Štindlova života zde však můžeme vnímat i inspiraci hned několika různými literárními autory. Tou nejvýraznější je pak inspirace odkazem George Orwella, kterému se ostatně mnoho autorů dystopií vyhýbá jen stěží. Tísňivé atmosféry kniha podle jejího názoru dosahuje ve velké míře i skrze ilustrace. Ty obstaral český výtvarník Josef Bolf, který je známý svými

³⁴ ŠULA, Filip. Pouta nejsou Pupendo, ale kopnutí do břicha. In: *FanMovie.cz* [online]. 30.12.2010 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z <https://fanmovie.cz/mimokino/pouta-nejsou-pupendo-ale-kopnuti-do-bricha/>

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

velmi temně laděnými obrazy. Dalo by se říct, že si Štindl nemohl pro toto dílo vybrat lepší spolupráci.³⁷

„Odkazy i vazby na literaturu a filmy dystopického a antiutopického žánru jsou u autora, jehož generace byla zasažena normalizací a v literatuře například Orwellem (Ondřej Štindl napsal před pár lety o 1984 esej), přirozenou součástí myšlení a vnímání“³⁸

Škamlová dále píše, čím se *Mondschein* podobá jiným dílům, které se také pohybují v oblasti sci-fi. Podle ní se především od druhé poloviny 20. století v literatuře a filmu stále naléhavěji objevuje téma rozeznávání reality od fikce (to je často vyjadřováno právě zakomponováním virtuálních světů). Hrdinové těchto děl bývají často nějakým způsobem odlišní od zbytku společnosti, která oproti nim vypadá velmi obyčejně. Odlišní mohou být psychicky (například svou touhou vymanit se z okovů tyranie), ale také fyzicky. Erik Vilks se ostatně také nevymyká pouze svými znovu obnovenými vzpomínkami. Tělesně vybočuje z řady skrze nápadný pramen bílých vlasů.³⁹

„V literatuře a filmu se stále naléhavěji objevuje zkoumání schopnosti rozeznat realitu od fikce: snění a sen – realita – virtuální realita – ztráta identity a její hledání, touha uniknout z nesnesitelné reality do snu, ať už má jakoukoli podobu; a spolu s tím lze vystopovat i odkazy na díla, jež se těmito motivům věnují – vůdce Patera ze Země snivců Alfreda Kubina, působivý vizuální motiv z Tarkovského Stalkera a z Lemova Futurologického kongresu, Vyvolený a Morfeus v Matrixu a další“⁴⁰

Skrz popis děje knihy Škamlová dokazuje, co je v jejích očích autorovou pointou. Píše, že autoritářský Stan je po letech od vytvoření

³⁷ ŠKAMLOVÁ, Eva. Dorma - soudobé měst snivců. *Tvar*, 2013, **24**(4), s. 22. Dostupné také z: <http://old.itvar.cz/prilohy/555/Tvar04-2013.pdf>

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

nového světa vlastně jen karikaturou svého bývalého já; to má být způsobené právě selháním jeho vize o lepších zítřcích. Stále je však expertem přes slova, což je ukazováno na jeho dlouhých promyšlených projevech. Hlavní hrdinové takto vedle něj působí ještě kontrastněji, jelikož u těch Štindl většinou využívá pouze strohé dialogy. Stan svými slovy však pravděpodobně neujišťuje pouze občany svého Města, ale také sám sebe. K činům už se totiž příliš neuchyluje, spíš pouze sleduje rozklad svého snu o dokonalé společnosti.⁴¹

Štindl v průběhu děje ukazuje, jak vzniklo Město, ve kterém se příběh odehrává, i proč funguje zrovna takovým způsobem. Důvod, proč se zde svět nachází právě v tak pochmurném stavu, však nechává zahalený rouškou tajemství. Většina postav knihy si na ty důvody kvůli Stanovi stejně nepamatuje a autor nikdy neodhalí, jestli o takových věcech ví alespoň Stan.⁴²

Škamlová poukazuje na fakt, že slovo *dorma* (po níž je zde pojmenována virtuální realita) označuje v latině *sen*. Zde vidíme, že Štindl si tu pohrává i se symbolismem. Kromě něj však využívá také například podobenství. To je vidět třeba v pasáži, kdy se členové Stanova týmu (mezi nimiž je v tu chvíli i hlavní hrdina) vydají do krajin za Městem. Zde jeden z nich přichází o život a nedlouho poté zastřelí Stan v rámci nostalgie jelena, kterého následně připraví ke konzumaci. Vidíme, že zvířecí maso se opéká ve stejném okamžiku, kdy dochází ke kremaci zemřelého člena výpravy. Z toho můžeme vyzorovat, jakou že hodnotu má v této vizi budoucnosti lidský život. Přirovnání zde můžeme ve větším měřítku pozorovat ještě třeba na samotných obyvatelích Města. Těm byly odebrány vzpomínky na jejich předchozí životy, kvůli nimž je jejich současný život pustý a plochý stejně jako okolní svět.⁴³

Čtenáři je na první pohled jasné, že virtuální Dorma disponuje mnohem více barvami, než šedý svět mimo ni. Proto také hned chápeme potřebu obyvatel Města se uchýlovat k eskapismu. Škamlová v Dormě vidí

⁴¹ ŠKAMLOVÁ, Eva. Dorma - soudobé měst snivců. *Tvar*, 2013, **24**(4), s. 22. Dostupné také z: <http://old.itvar.cz/prilohy/555/Tvar04-2013.pdf>

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

velkou podobnost s Prahou. Mimo jiné i kvůli ní útočí na kritiku Jana Bělíčka. Ta byla zveřejněna v časopise A2 a Bělíček v ní mimo jiné píše, že Dorma má představovat Štindlovu kritiku vůči Pražanům, kteří se ve své svobodné době někdy chovají tak nezodpovědně, že o svou svobodu mohou kdykoliv přijít a opět se ocitnout v totalitním režimu. Podle Škamlové však Štindl skrze Dormu varuje pouze před něčím tak obecným jako je tupá poslušnost a fanatismus.

Kromě Dormy se jí navíc nelíbí způsob, kterým Bělíček kritizuje Štindlovo dílo skrze hlavní zápornou postavu. V jedné části své recenze se totiž Bělíček o Stanovi vyjadřuje jako o nebezpečném šílenci, dále o něm však píše jako o někom, kdo ve čtenáři žádný pocit nebezpečí vyvolat nemůže. Škamlová navíc poukazuje na fakt, že hlavní zlosyn nemusí nutně připadat nebezpečný čtenářům, ale především fikčním postavám. S kritikem se navíc rozchází i ve vnímání vysoce postavených Města. Bělíčkoví totiž připadá nelogické, že na to, že Stanovy totalitní ideály také prosazují, sami v ně příliš nevěří. Takto to však podle Škamlové funguje i v totalitních režimech skutečného světa.⁴⁴

Škamlová uzavírá svou recenzi tvrzením, že *Mondschein* se do škatulky antiutopického žánru nevejde. Štindl zde rozvíří tolik myšlenek, že označovat tento román za dílo plné stereotypů by vůbec nebylo přesné.⁴⁵

3.2.2 Bělíček:

Jak už vyplývá z předchozí recenze, Jan Bělíček nevyjádřil ve své kritice z *Mondscheinu* příliš velké nadšení. Ten vidí relativně velký zájem o knihu při jejím vydání především jako důsledek nedostatku post-apokalyptické dystopie v soudobé české literatuře. Následně také popisuje některé archetypy tohoto žánru. Typického hrdinu takové dystopie popisuje jako individualistu, který je vybavený nějakými nevšedními schopnostmi a který díky něčemu prohlédne a zjistí, že okolní svět je jaksí

⁴⁴ ŠKAMLOVÁ, Eva. Dorma - soudobé měst snivců. *Tvar*, 2013, **24**(4), s. 22. Dostupné také z: <http://old.itvar.cz/prilohy/555/Tvar04-2013.pdf>

⁴⁵ Tamtéž.

zkažený. V tomto bodě příběhu se v hlavní postavě obvykle vyvíjí snaha o osvobození zbytku světa, který často po jeho osobním prozření zůstává nadále zaslepený.⁴⁶

Bělíček tomuto žánru vyčítá, že v takových příbězích je většinová společnost nejčastěji vnímána pouze jako strana protivníků, kterou je potřeba buď napravit, nebo zničit, a která kvůli tomu nebývá moc dobře prokreslená. Na druhou stranu zároveň říká, že potenciálním kladem dystopické fikce je možnost ukazování čtenáři paralely se skutečným současným světem a jeho společenských zřízením. Z toho důvodu však musí v těchto dílech společnost působit pevně a oprávněně, jinak se čtenáři tyto paralely budou hledat složitě. Autor tohoto žánru tedy musí nejprve vytvořit svět, který bude působit realisticky, a až poté do něj dosadit příběh a jednotlivé postavy. Právě postava hlavní má ideálně představovat především zprvu nepatrný impulz, který ale spustí řetězovou reakci a který nakonec celou dystopickou společností změní k lepšímu.⁴⁷

Už v těchto Bělíčkem vytyčených základech žánru však *Mondschein* podle jeho názoru selhává. Fikční svět zde z jeho pohledu působí neuceleně, navíc se postupně, jak děj postupuje kupředu, čím dál více drolí.

V mnoha směrech je zde vidět silná inspirace díly jiných autorů. Ty jsou však na sebe pokládány neuspořádaně a celek pak kvůli tomu působí stejným dojmem. Tomu navíc nepomáhá, že Štindl na sebe tyto prvky hromadí po celou délku románu. Čím víc je hromadí, tím hůř to působí. *Mondschein* tak podle Bělíčka neformuje vlastně nic jiného, než pocit selhání.⁴⁸

⁴⁶ BĚLÍČEK, Jan. Mondschein po pitvě: žánr dystopie jako esteticko-politický problém. A2, 2013, 9(1), s. 6. Dostupné také z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/1/mondschein-po-pitve>

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

„V ideálním případě mohou dystopie v prostoru umělecké fikce konfrontovat existující společenská zřízení a zkoumat jejich pevnost a oprávněnost. Aby k něčemu takovému ovšem mohlo dojít, musí samotná fikce vytvořit celistvý, totalitní časoprostor, jehož paralely s aktuálním světem konkretizuje čtenář v procesu čtení“⁴⁹

Jak už ve své recenzi zmínila Škamlová, Bělíček se zde zabývá mimo jiné také virtuální Dormou. Tu vnímá jako výrazné místo topografie díla a zároveň mu v mnohém také připomíná Prahu; to především skrze tvrzení jedné z postav, která Dormu popisuje jako kopii jedné méně významné metropole éry úpadku. Bělíček zde dokonce nachází i několik konkrétních pražských lokací. Například místo, kam příslušníci režimu přesouvají mrtvé altery poté, co ve skutečném světě zemře jejich pravé já, podle něj připomíná Strahovský stadion. Dále podle něj třeba televizní věž, ve které se odehrává část finále, nápadně připomíná Žižkovskou věž.

Dále Bělíček píše, že mezi Dormou a skutečností je Štindlem jasně vymezený rozdíl. Realita je především o práci a jiných starostech, zatímco Dorma je místem, kde si obyvatelé Města mohou plnit sny.⁵⁰

Ne ve všem se rozchází s recenzí Škamlové. Podobně jako ona vyjmenovává literární díla, ze kterých si Štindl nejspíš vzal inspiraci. Mezi těmito díly jsou samozřejmě zastoupeny především ty, které mají něco společného s dystopií, popřípadě které nějak jinak pracují s autoritářským zřízením. Právě skrze to se Bělíček dostává k tomu, co je podle něj hlavní myšlenkou *Mondscheinu*. V knize vidí poselství, že žádný takový tvrdý režim nemůže být dlouhodobě zachován, aniž by nabídl svým občanům způsob, který by mohly realizovat svá přání. To ho samozřejmě opět vrací k Dormě, která má přesně tohle poskytovat.⁵¹

⁴⁹ BĚLÍČEK, Jan. Mondschein po pitvě: žánr dystopie jako esteticko-politický problém. A2, 2013, 9(1), s. 6. Dostupné také z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/1/mondschein-po-pitve>

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

Štindl se však v jedné věci od autorů podobných románů přece jen liší. Zatímco postavy děl jiných autorů většinou nemají tušení, že se pohybují v iluzi, obyvatelé Města o Dormě v tomto ohledu vědí první poslední a ještě se do ní z již zmíněných důvodů zapojují z vlastní vůle. Tyto myšlenky dokonce Bělíčka dohání k úvahám o post-industriálním kapitalismu a marxismu jako reakci na něj. Právě v rámci těchto úvah dospívá k tomu, co se na jeho kritice mimo jiné tolik nelíbilo Škamlové. Bělíček totiž v tomto směru vidí poselství, které má varovat soudobé Pražany, aby ve své nezodpovědnosti ve svobodě nezpůsobili vzestup dalšího totalitního režimu. Právě proto zde podle Bělíčkovy názoru Praha funguje jen jako jakási kulisa; to vnímá jako stereotyp pro českou fikci obvyklý (zde také odkazuje na Hřebejkův film *Odpad město smrt*). Hlavní funkcí *Mondscheinu* je tedy podle něj moralizace.⁵²

Bělíček vnímá mezi polovinami románu rozdíl. První polovinou se *Mondschein* prý svým motivem blíží knize *Cesta* od McCartyho, ve které je zubožený stav planety Země vysvětlen absencí morálních hodnot ve společnosti. V druhé části už se pak Štindl vydává cestou klasické dystopie jako takové, kdy se hlavní postavy vymezují proti totalitě. Ani jednu z částí přitom nepovažuje za dobrou.⁵³

Jak už o této kritice také psala Škamlová, Bělíček se dále zaměřuje na hlavní zápornou postavu. O něm píše, že jeho vize světa je ve výsledku tak chabá, že ve čtenáři nemůže budit sebemenší pocit hrozby. V tomto tvrzení by však někdo mohl spatřit ironii. V jednom z nadpisů své kritiky totiž Bělíček Stana označuje za nebezpečného freudiána, což mu ostatně Škamlová také vyčetla.

Na Stanovi však Bělíček vidí také klady. Chválí třeba fakt, že Stan byl před svým vzestupem psychologem. Pak působí logicky, že moc nad svým okolím získal právě svým přesvědčovacím umem.⁵⁴

⁵² BĚLÍČEK, Jan. Mondschein po pitvě: žánr dystopie jako esteticko-politický problém. *A2*, 2013, 9(1), s. 6. Dostupné také z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/1/mondschein-po-pitve>

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

Štindlovi dále vyčítá, že sami vysoce postavení v románu, kteří Stanův režim podporují, v něj moc nevěří. Bělíček navíc podotýká, že Stanově filozofie Proměny odporuje samotná Dorma, kterou přitom také zprovoznil právě on. Čtenář se podle Bělíčka pak může divit, proč takto křehký a sám sobě si odporující režim nepadl mnohem dřív. I tato výtky však byla terčem kritiky Škamlové vůči tomuto Bělíčkovu článku.⁵⁵

Za základní dějotvorné pnutí knihy Bělíček považuje akt vzpoury a rebelie. Je přízračné, že Erika k těmto krokům vyprovokuje zrovna sen o klidném jezeře. Tím chtěl Štindl možná dokázat, že věci z podvědomí si cestu k vědomí nakonec stejně vždycky najdou, a že příroda vždy porazí lidské plánování a technologický vývoj.⁵⁶

Pro Erika je spojnicí se současností a minulostí Beethovenova *Sonáta měsíčního svitu*. Tato hudba je ostatně v románu přítomná hned na několika místech a na čtenáře tedy působí jako jeden z nejvýraznějších prvků knihy. Ve výsledku se podle Bělíčka jedná o jediný lidský výtvar, který zde vše přežije. Volbu Beethovena přitom nepovažuje za náhodnou; preromantické estetické normy, tedy normy světa před katastrofou, se podle něj stávají jakýmsi majákem pro duši ztracenou v dnešní náhražkovité současnosti. *Mondschein* je v jeho očích v současnosti zapuštěn více, než by se z počátku mohlo zdát. Prvky sci-fi zde pak mají fungovat víceméně jen jako koření vyprávěného příběhu.⁵⁷

*„Mondschein můžeme při nejlepší vůli číst jako cestu k autentickému prožitku, zde reprezentovanému především touhou po poznání, láskou a fyzickou bolestí, jehož protikladem je především sféra politiky“*⁵⁸

Tento protiklad však Štindl podle Bělíčka zdůrazňuje a patřičně demonstruje poněkud násilným využíváním konceptu virtuální reality.

⁵⁵ BĚLÍČEK, Jan. Mondschein po pitvě: žánr dystopie jako esteticko-politický problém. A2, 2013, 9(1), s. 6. Dostupné také z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/1/mondschein-po-pitve>

⁵⁶ Taméž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

Je znát, že tímto dílem se Štindl snaží něco říct o soudobé společnosti a stavu, ve kterém se nachází, ale všechny prvky, se kterými zde pracuje, prostě hází na sebe a už si neláme hlavu s tím, jak budou ve výsledku na čtenáře působit.⁵⁹

3.2.3 Nagy:

Jako další kritik se k *Mondscheinu* vyjádřil Petr Nagy na webu *iLiteratura*. Ten svou recenzi začíná tvrzením, že ze strany Štindla bylo riskantní si za žánr vybrat právě dystopii, protože má v tuzemské i světové literatuře až příliš velké zastoupení. Hrozilo tedy, že bude působit neoriginálně už jenom z tohoto důvodu. Je zajímavé, že už tímto se Nagyho recenze zcela odlišuje od Bělíčkovy kritiky.

Nagy však píše, že risk se nakonec vyplatil. Štindl ve svém románu totiž sice přejímá prvky pro podobná díla typické, ale následně je přetavuje do vlastního původního díla.⁶⁰

Hned poté Nagy zmiňuje také ilustrátora knihy, Josefa Bolfa. Jeho výtvarnému doprovodu přikládá velkou váhu a nediví se, že je Bolf považován za autora *Mondscheinu* spolu se Štindlem. Jeho ilustrace totiž na výbornou zachycují právě tu atmosféru, jíž chtěl bez pochyby Štindl na čtenáře působit. Strohost a ponurost, se kterými je zde zobrazena zdevastovaná krajina s rozpadajícími se urbanistickými relikty lepších časů, se sem hodí dokonale. Post-apokalyptický žánr zde i díky tomu funguje tak, jak má.⁶¹

Nagy dále prozrazuje, že je kniha rozdělena na krátký prolog a trojici delších oddílů. O hlavní postavě Erikovi se vyjadřuje podobně, jako se o něm vyjádřila i Škamlová; i on v něm totiž vidí typického dystopického hrdinu, tedy člena určité komunity, ze kterého se posléze stává narušitel jejího přísného řádu (v tom také vnímá podobnost mimo jiné

⁵⁹ BĚLÍČEK, Jan. Mondschein po pitvě: žánr dystopie jako esteticko-politický problém. *A2*, 2013, 9(1), s. 6. Dostupné také z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/1/mondschein-po-pitve>

⁶⁰ NAGY, Petr. Štindl, Ondřej: Mondschein. *iLiteratura.cz* [online]. 18.11.2012 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30813/stindl-ondrej-mondschein>

⁶¹ Tamtéž.

s postavou Winstona Smitha z románu *1984*). Erik podle něj představuje hrozbu pro celý režim právě skrze to, že na rozdíl od většiny obyvatel Města vzpomíná na své lidství.⁶²

Štindl se však s tradičními prvky dystopie nespokojuje; přichází i s vlastními nápady, mezi které patří například svět Dormy. I Nagy na ní vidí jistou spojitost s Prahou; třeba fakt, že sem lidé chodí kvůli šanci na lepší život, než kterému se jim dostává v jejich světě. Originálně podle něj působí také záhadná nemoc, která nutí obyvatele Města žít mimo Dormu izolovaně. Právě tato nemoc má diktátoru Stanovi sloužit také jako jakési potvrzení jeho statutu nadčlověka, protože dává najevo, že je proti ní imunní. Skrze tuto imunitu má na ostatní jeho vize „povznesení“ společnosti působit uvěřitelnějším dojmem.⁶³

Autor se podle Nagyho už jenom kvůli délce knihy nemůže příliš pouštět do podrobnějšího popisu historie světa, který zde sledujeme. I společenství a jeho fungování je zde popsáno pouze jednoduše. Důraz zde však autor klade na atmosféru příběhu a jeho vizualizaci, což je také dost možná důvod, proč se obrátil právě na Bolfa, aby mu s knihou pomohl. Čtenář má díky tomu tento depresivní svět i jeho často zoufalé obyvatele přímo před očima. Konkrétně u těch obyvatel tomu ve velkém pomáhá zahrnutí dýchacích masek, zarudlých očí atd. Velký vliv má na celkový dojem právě také přítomnost oné záhadné nemoci.⁶⁴

Štindlův styl především koresponduje s charakterem popředí a jednotlivých postav. Většina postav se zde vyjadřuje používáním úsečných a strohých vět. Přílehlavé, zároveň však také civilní, popisy se zde střídají s monologickými popisy hrdinů, kteří se zoufale snaží o využití ojedinelé možnosti komunikace s druhým člověkem. Post-apokalyptický svět zde dokreslují neologismy jako třeba *alteři*, či *lesní běsi*. K dystopii pak konkrétně odkazují například obrazy přebujelé byrokracie.

⁶² NAGY, Petr. Štindl, Ondřej: Mondschein. *iLiteratura.cz* [online]. 18.11.2012 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30813/stindl-ondrej-mondschein>

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

Zajímavé Nagymu připadá také fakt, že Město, které zde pozorujeme, není kvůli jeho izolovanosti snadné zeměpisně zařadit. Různorodost jmen jeho obyvatel navíc odkazuje skoro až na babylonské zmatení jazyků (Erik Vilks, Marta Grodinová, Stan Nikiforov, Alfréd Král apod.).⁶⁵

„Ondřej Štindl vstoupil na českou literární scénu jako autor řemeslně nadaný a obdařený nemalou tvůrčí invencí, jako vypravěč uměřený a současně rafinovaný“⁶⁶

Tento román je dle Nagyho výborným pokračovatelem dystopického žánru nejen v tuzemském měřítku. Skrze velký důraz na vizualizaci by se dokonce nedivil, kdyby ho v budoucnu čekala filmová adaptace.⁶⁷

3.2.4 Varyš:

Pro časopis *Týden* napsal kritiku románu *Mondschein* Vojtěch Varyš. Ten už si všímá čtenářských ohlasů na danou knihu a píše, že Štindl vlastně po svém oceňovaném scénáři k filmu *Pouta* naplnil očekávání i ohledně své literární prvotiny. Varyš nicméně pokračuje tvrzením, že přestože *Pouta* měla velký úspěch, největšího ohledu se jim dostalo spíše z řad kritiků, popřípadě intelektuálů; nejednalo se o film pro běžného českého diváka. O to překvapivější je, že *Mondschein* má, zdá se, úspěch v širší čtenářské obci. Překvapivý je také fakt, že knihu vydalo právě vydavatelství Argo, které se debutujícím autorům většinou spíše vyhýbá.⁶⁸

Podle Varyše by se k *Mondscheinu* hodilo spíše označení novela, než román. Odůvodňuje to tím, že ilustrace z těch přibližně dvou set stránek zabírají relativně hodně prostoru a čtenáři mají tedy očekávat o něco méně textu, než se může na první pohled zdát. Kromě označení

⁶⁵ NAGY, Petr. Štindl, Ondřej: *Mondschein*. *iLiteratura.cz* [online]. 18.11.2012 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30813/stindl-ondrej-mondschein>

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ VARYŠ, Vojtěch. Měsíční svit neposkrvněné mysli. *Týden*, 2012, **19**(45), s. 74. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:6827f090-30a0-11ea-9282-005056825209>

mu není po chuti ani veskrze pozitivní ohlas čtenářské obce. Píše, že Štindlovi příznivci byli z jeho literární prvotiny nadšení de facto již před jejím vydáním; to vůbec nepovažuje za správné, protože z jeho pohledu měl *Mondschein* radši zůstat v Štindlově šuplíku.⁶⁹

Varyš popisuje svět díla jako krajinu, která byla zasažena apokalypsou. Ona apokalypsa však nebyla tak strašná, aby zničila lidskou civilizaci jako takovou. Při bližším rozebírání zápletky se dostává k tomu, že svět jak ho známe, byl zničen spíše po morální stránce. Ve Městě vlastně všechno funguje víceméně normálně, akorát zdejší prostředí působí jaksi uměle.

Právě oné umělosti si všímá mnohem méně, než předchozí kritici. Varyš se o ní totiž vyjádří pouze v rámci jedné věty a ještě ke všemu necelě. Na druhou stranu si ale všímá něčeho, o čem se Škamlová, Bělíček, ani Nagy nerozepsali; a tím je fakt, že tento svět by možná čtenáři ve výsledku ani nepřipadal zase tak pochmurný, pokud by se na něj nedíval zrovna očima Erika Vilkse. Pokud by se totiž čtenář díval na příběh skrze jinou postavu, možná by mu připadalo, že se toho po oné „apokalypse“ zase tolik nezměnilo (v rámci tohoto postřehu Varyš dokonce poukazuje na český film *Vlastně se nic nestalo*). Dále píše, že rozdíl mezi našim světem a tím zdejším Štindlovým není moc výrazný a že největší rozdíly se nachází pouze v pár technických detailech. Štindl zde líčí nelaskavý svět, ničivý rytmus konzumu, prázdný sex, zoufalství ztracených existencí a prázdnotu myšlenkového světa těch, kdo si ještě dělají starosti; to už jsme však podle Varyše viděli v mnoha jiných a často i lepších variacích.⁷⁰

„Nejde ale o líčení temné vize budoucnosti, která se až na pár technických detailů neodlišuje od naší současnosti; Štindl totiž píše právě o ní“⁷¹

⁶⁹ VARYŠ, Vojtěch. Měsíční svit neposkvřené mysli. *Týden*, 2012, **19**(45), s. 74. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:6827f090-30a0-11ea-9282-005056825209>

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

Největší problém románu vidí Varyš v jeho stylu. Štindl podle jeho názoru používá až příliš vyumělkovaný jazyk plný přetížených obrátů; to podle něj citlivého čtenáře akorát rozčílí, zatímco ostatním to dá záminku k posměškům. Ani v této kritice nechybí zmínka o vlivu Orwella či Dicka, na rozdíl od nich však Štindlovi chybí originalita, nápady, fantazie a styl, který by čtenáře dokázal strhnout. V tomto směru Varyšovi Štindl připomíná spíš české scifisty z období první republiky; jako příklad uvádí J. M. Trosku, Tomáše Hrubého a další. I díla těchto autorů na Varyše však působí hravějším a zároveň jaksí půvabnějším dojmem.⁷²

Zajímavé však podle Varyše je, že *Mondschein* jako by do české literatury spal z nebe. Nezabývá se totiž komunismem, devadesátými léty ani zhýralým životem mládeže. Zároveň ale také neutíká do blízké či vzdálené národní historie, ani nepopisuje milostný život protagonistů. Přesto ale ve Varyšových očích kulturně přesně zapadá do pražské kavárny; z díla podle něj srší nevkusný pseudointelektualismus a kýč. Přitom *Monschein* může povrchově působit dojmem, že toho skrz něj chce Štindl hodně říct, při hlubším čtení však čtenář zjistí, že se nic takového ve skutečnosti nekoná.⁷³

V závěru své kritiky se Varyš Štindlovi už vyloženě vysmívá. To se projevuje například prohlášením, že Štindlova pleš září z avantgardně se tvářících intelektuálních klubů. Ambice sice podle něj autorovi upřít nelze, výsledkem ale prý jen zpocený pokus snaživého gymnazisty.⁷⁴

⁷² VARYŠ, Vojtěch. Měsíční svit neposkvřené mysli. *Týden*, 2012, **19**(45), s. 74. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:6827f090-30a0-11ea-9282-005056825209>

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

3.3 Místa

3.3.1 Fila:

V časopise *Respekt* se k *Místům* vyjádřil filmový kritik Kamil Fila. *Místa* se podle něj v mnohém od většiny českých filmů odlišují podobně jako *Pouta*. K tomu se dokonce ještě snaží odlišit i právě od *Pout*. Hlavní hrdina Adam tentokrát není psychopatologickým případem muže s krizí středního věku, ale obyčejným mladým klukem. *Místa* jsou v očích Fily snímkem o dospívání, ze kterého ale není cítit mladická energie, nýbrž spíš skepse středního věku.⁷⁵

Dále Fila přirovnává *Místa* právě k *Poutům*, u kterých podle něj měli diváci jasný přehled o tom, co se děje. V *Místech* se ale informace omezují čistě na úhel Adamova pohledu na svět okolo sebe. Rozdíl je také v tom, že zatímco v *Poutech* mají diváci příslušníka StB Antonína tendenci v jeho sebezničujícím chování zastavovat, Adama by naopak nejradši posouvali dál. To už jenom kvůli tomu, že na tomto filmu je vidět, že ve velkých městech se možná žije naplno, v Ústí nad Labem je však neúprosná nuda. Tady je otevření se světu po pádu komunismu vyobrazeno jako nic nezpůsobující; nuda tu byla předtím, nuda je tu i teď. Od Štindla se však nejedná o politickou kritiku, jen o pokus vystavit nečekaně obrácený zážitek.⁷⁶

V českých filmech bývá ostatně podobná motivace, ale úplně jiné provedení. Obvykle zde totiž, když dva mladí chlapci potkají dívku, do které se zamilují, odjedou z nudného města a zažívají prosluněné dobrodružství (v této souvislosti Fila jako příklad jmenuje *Jízdu* Jana Svěráka). V *Místech* však odjet nemohou; skrze danou dívku se navíc ještě vše zkomplikuje a do toho všeho je zde ještě většinou zamračené

⁷⁵ FILA, Kamil. Pošmourno v Místě nad Nicotou: Radim Špaček a Ondřej Štindl se vracejí s dalším podivným filmem. *Respekt*, 2014, **25**(38), s. 60-61. Dostupné také z:

<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:528d6c20-1056-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

⁷⁶ Tamtéž.

počasí, což na diváka působí o to chmurněji. Hlavní hrdinové jsou zde prostě uvěznění na místě.⁷⁷

Fila zde vidí nápad ukázat devadesátá léta v Čechách jinak, než skrze chaos a chlapy v oblecích. O tom říká, že je zdánlivě skvělý, provedení je však už o něco horší. V tomto směru zde podle něj může divák vnímat velký rozdíl oproti poetice amerických nezávislých filmů. Tam se totiž obvykle mají k čemu upínat, byť se jedná jen o uměle vytvořený americký sen. Je však otázkou, na co se v tomto směru upínat u nás v Česku. Právě *Místa* se totiž podle Filových slov s touto absencí země zaslíbené vyrovnávají s úžasnou příznačností. V polovině se z nich totiž stává příběh muže proti muži, který supluje právě to, co se u nás obvykle netočí.⁷⁸

„Prudký rozvoj ekonomiky a otevření hranic svobody se zde vyjevují jako dosti zbytečné a od počátku vlastně už pokažené. Je to skepse našich let přenesená o dvě dekády zpět“⁷⁹

Film však nejdřív v první polovině prochází skoro až lynchovským vývojem. Ten se zde projevuje kontrastem mezi moderováním rádia proti trávení noci v mafiánské vile. Je zde také spousta podivných patologických monologů, u kterých nikdy nevíme, jestli nejsou předzvěstí násilí. V tomto směru je tu také hodně zvrátů, které ale nepůsobí příliš realisticky. Kvůli tomu se Fila ptá, zda by se sám Štindl ubránil své známé ironii, pokud by na tento film psal recenzi právě on.⁸⁰

Vyprávění je tu podle něj strohé, ale zároveň čtenáře ujišťuje, že to není kvůli příliš nízkému rozpočtu. Tvůrcům zde navíc prý vůbec nejde o napodobování nějaké české módy. Zároveň přitom ale nevytváří vlastní módu ve smyslu, že by je v budoucnu napodobovali jiní filmaři. Autoři *Míst* si ve výsledku vytváří jedinečný styl, který budou v budoucnu

⁷⁷ FILA, Kamil. Pošmourno v Místě nad Nicotou: Radim Špaček a Ondřej Štindl se vracejí s dalším podivným filmem. *Respekt*, 2014, **25**(38), s. 60-61. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:528d6c20-1056-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

napodobovat pravděpodobně maximálně jen oni sami. *Místa* kvůli tomu mohou působit jednoslovně až mlčenlivě, ve skutečnosti jsou však naopak upovídána.⁸¹

Pouta i *Místa* na nás mají podle Fily přenášet pocity nevysvětlitelnosti lidských činů a neproniknutelnosti jejich myšlenek. Právě proto tyto filmy také vypadají tak zvláště a nedrží se žádných pouček, které se obvykle dodržují. Scény, ve kterých je to nejvíc znát, nám mají připomínat chvíle, kdy jsme zjistili, že neznáme někoho, o kom jsme si do té doby mysleli, že ho známe dobře.⁸²

„Spousta podivných patologických monologů, kdy nevíme, jestli zrovna v této sekundě dojde k násilnému zlomu, následně zabarví zbytek atmosféry filmu tak, že ho již v ničem nepodezříváme z realističnosti“⁸³

„Ústí nad Nicotou“ zde vypadá jako jakýsi westernový zapadákov, kde jsou mimo pouhých dvou žen (ty jediné jsou zde totiž pořádně ukázané) samí muži, kteří jako by se tu neměli s kým rozmnožovat. Právě tyto dvě ženy se navíc chovají dost nepředvídatelně, ale v negativním slova smyslu. Je otázkou, zda to byl záměr. Fila totiž také spekuluje, zda takto nepůsobí jen v důsledku vystřížení scén, které toto chování vysvětlovaly.⁸⁴

Místa podle Filova názoru chtěla být jiná, než *Pouta*. To se jim dle jeho slov také povedlo, ale na rozdíl od *Pout* jim chybí dostatečný tah na branku. Hlavní hrdina Adam totiž tento film není příliš schopný utáhnout a těch 108 minut s ním může kvůli tomu vypadat jako až příliš dlouhá doba. *Místa* tak ve výsledku působí delším dojmem, než *Pouta*, která ale přitom mají 140 minutovou stopáž. Na konci *Míst* se sice divák dočká nějaké té

⁸¹ FILA, Kamil. Pošmourno v Místě nad Nicotou: Radim Špaček a Ondřej Štindl se vracejí s dalším podivným filmem. *Respekt*, 2014, 25(38), s. 60-61. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:528d6c20-1056-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

akce, ta už však děj samotný nijak nerozpumpuje. Je však pravdou, že právě tato akce ani takový efekt pravděpodobně vyvolávat nemá.⁸⁵

Konec filmu lze z určitého úhlu pohledu sice považovat za happyend, i přesto v něm ale není žádný pocit triumfu ani deziluze. Navíc se v tomto bodě *Místa* vzdávají toho být nesmiřitelná, zraňující a matoucí a v podstatě končí poselstvím „musíme si pomáhat“, které v devadesátých letech razily optimisticky laděné filmy například Jana Hřebejka nebo Petra Jarchovského.⁸⁶

3.3.2 Škaloud:

Pouta považuje Adam Škaloud za jeden z nejlepších českých filmů vůbec. Na Českého lva to však podle něj v případě *Míst* nevypadá.⁸⁷

Za hlavní motiv filmu považuje snahu hlavních hrdinů uniknout z nudy a stereotypu jejich domovského města. *Místa* však zároveň v určitém bodu mají možnost stočit děj kolem milostného trojúhelníku, který se zde v první polovině filmu vytváří. K tomu nedojde, podle Škalouda by to tak ale bylo přeci jen o něco lepší, než ze snímku udělat gangsterku. Právě do ní se *Místa* obrátí především skrz postavu Annina otce, který působí jako mafiánský kmostr. Scénář však přesto nevysvětluje, co přesně její otec dělá a čím si vydobyl takový respekt.⁸⁸

„Místa jsou příběhem dvou kamarádů z malého města, kteří se potloukají po okolí a sami sebe přesvědčují, že se svým životem něco provedou, neví ale přesně, co by to mělo být. Jejich hlavním snem je odejít z rodného kraje. Kam? Hlavně pryč“⁸⁹

⁸⁵ FILA, Kamil. Pošmourno v Místě nad Nicotou: Radim Špaček a Ondřej Štindl se vrací s dalším podivným filmem. *Respekt*, 2014, **25**(38), s. 60-61. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:528d6c20-1056-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ ŠKALOUD, Adam. Režisér pout se vrací do kin. In: *NaFilmu.cz* [online]. 17.9.2014 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <http://nafilmu.cz/2014/09/recenze-mista-2014-reziser-pout-se-vcaci-do-kin/>

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

Škaloud na filmu chválí jejich skvělou kameru. Dobře zde totiž fungují dlouhé záběry a také záběry ze vzduchu, které snímek trochu oživují. Po této stránce se jedná o jeden z nejlepších tuzemských filmů a právě v tomto ohledu by se *Místa* nemusela za svou vizuální stránku stydět ani v mezinárodním měřítku. Tím se však pozitiva vyčerpávají.⁹⁰

Začátek filmu slibuje kvalitní podívanou s notnou dávkou černého humoru. Tento svůj příslib však nenaplní. Ani skvělá technická stránka a režie Radima Špačka totiž nezachraňují až zoufale mizerný scénář. Jednání jednotlivých postav nedává s ohledem na okolnosti smysl. Příkladem je, že se Annin otec Kaiser chce zbavit dvou hlavních hrdinů, protože jeho dceru zapletli do rvačky. Když se však jeho Anna na začátku filmu pohybovala v ještě horší partě, Kaiserovi to podle všeho nevadilo. Divně dále působí třeba i skutečnost, že oba hlavní hrdinové neznají kromě Anny jiné dívky svého věku.⁹¹

Scénář má v sobě tolik děr, že to divák prostě nemůže přehlížet. Trapně působí i filozofické úvahy a myšlenkové pochody postav ve voiceoveru. Vrcholem v tomto směru je, když se Adamův otec alkoholik rozhodne přihlásit do léčebny, čímž se ale akorát odsoudí k smrti.⁹²

Co se hereckých výkonů týče, neokoukaní mladí herci zde působí poměrně dobře. Nejvíce se zde daří Janu Cinovi, který také však získal nejvděčnější roli Ondry. Naopak Vladimír Polívka a Johana Matoušová vyfasovali nevděčné, věčně bloumající a rádoby filozofující postavy, které působí akorát nesympaticky a se kterými se divák nemůže ztotožnit, natož jim ještě fandit. K tomu Jiří Štěbl v roli mafiána také zrovna neexceluje; vzhled kmotra sice má, tím však jeho uzpůsoblost k této roli končí.⁹³

⁹⁰ ŠKALOU, Adam. Režisér pout se vrací do kin. In: *NaFilmu.cz* [online]. 17.9.2014 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <http://nafilmu.cz/2014/09/recenze-mista-2014-reziser-pout-se-vraci-do-kin/>

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

Škaloud svou recenzi uzavírá doufáním, že *Místa* představují pouze Špačkův ojedinělý krok vedle.⁹⁴

3.4 K hranici

3.4.1 Janoušek:

K druhému Štindlovi románu se vyjádřil například časopis *Host*. Do něj napsal kritiku Pavel Janoušek, který se k němu vyjádřil především kladně. Hned na začátku svého článku zmiňuje, že všechny části knihy působí jako velmi dobře fungující celek, přičemž onen celek je promyšlený, prokomponovaný i správně prožitý. Štindlovi se povedlo *K hranici* zdařile umístit do prostoru a času i přesto, že to měl o to složitější s námětem, jehož jednotlivé části se odehrávají v různých časových obdobích. Z těchto důvodů je také vhodná jak pro milovníky příběhů, tak pro intelektuály hledající jistý přesah.⁹⁵

V Janouškových očích je *K hranici* provokativní výpověď, která se pohybuje v mezích toho, co se očekává, co je na hranici a co už ji překročilo. Štindl má v tomto směru podle Janouška výjimečnou schopnost vytvářet situace, ve kterých se jeho hrdinové ocitají, díky čemuž je knihu zábavné číst. Podobně jako tomu bylo u *Mondscheinu*, i zde hraje velkou roli vizualizace. Hlavní bod zde v tomto směru představuje Praha, která se zde objevuje ve všech časových linkách. Janoušek tento důraz na vizualizaci připisuje Štindlovým zkušenostem s psaním filmových scénářů. Jazyková obraznost zde však podle něj zároveň nespočívá pouze v popisování. Velký prostor zde má také náhled do myšlenek postav a jejich složitých vnitřních pochodů. Na takových místech si autor

⁹⁴ ŠKALOUDEK, Adam. Režisér pout se vrací do kin. In: *NaFilmu.cz* [online]. 17.9.2014 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <http://nafilmu.cz/2014/09/recenze-mista-2014-reziser-pout-se-vcaci-do-kin/>

⁹⁵ JANOUŠEK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, **33**(3), s. 74-75. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

ze svých postav často dělá legraci použitím hojné dávky ironie, která mu ostatně nikdy nebyla cizí.⁹⁶

„V neposlední řadě mě pak oslovuje Štindlova potřeba „skutečnost“ neobkreslovat, ale každou prózu pojímat jako myšlenkovou sondu pod povrch jevového. A to i za cenu toho, že on sám bude muset překročit hranici toho, co jako spisovatel suverénně zvládá, a zamířit do míst, v nichž neexistují správné odpovědi, ale jen provokativní otázky“⁹⁷

Janoušek si na této knize všímá jejího symbolismu. V první řadě vnímá, že zde Štindl vypráví za hranice individuálních činů a motivací jednotlivých postav. Hledání existence jednotlivých postav navíc podle Janouškova názoru nepřesahuje pouze v symboly, ale také v jakési mýty. Právě tyto dva aspekty zde nejvíc představuje tajemný znak „X“, který provází celý román. Štindl svou prózu ale pojímá především jako myšlenkovou sondu do nitra svých fiktivních postav. To ho jako spisovatele musí vést k velkému promýšlení, které už nemůže končit odpověďmi, nýbrž otázkami.⁹⁸

Formulovat jednotné téma románu není podle Janouška vůbec jednoduché, přestože Štindl zde nabízí hned několik možností jeho interpretace. Jednou z oněch možných vidí v napětí mezi člověkem a jeho dějinami. Právě proto si nejspíš autor vybral takový formát díla, ve kterém může pracovat s různými časy a historickými událostmi najednou.

Tématem ale může být i tragický konflikt mezi nonkonformními jednotlivci a nemilosrdným společenským systémem, který je neustále semílá. V tom bychom mohli jako čtenáři vidět násilnou, nesmyslnou, přesto ale nutnou vzpuru člověka proti konvencím a falešným veličinám. Výrazný je zde ale také motiv lásky a smrti, přičemž láska představuje v příbězích všech zdejších hlavních postav chvilkové světlo a následnou

⁹⁶ JANOUŠEK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, **33**(3), s. 74-75. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ JANOUŠEK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, **33**(3), s. 74-75. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

sebereflexi či sebeobětování. Skrze tohle všechno je tedy jisté, že Štindlovi zde jde hlavně o zachycení člověka v mezních situacích, což se týká především prvních dvou příběhů, jelikož ve třetím příběhu už námětem místy přechází do světa fantasmie.⁹⁹

V další části svého článku Janoušek víc popisuje děj. Dle jeho interpretace sledujeme v prvním příběhu člověka, který je vláčen dějinami. Právě skrz něj má Štindl polemizovat se statutem kolaborantů z řad vojáků Vlasovovy Ruské osvobozené armády. Na této militaristické skupině je z historického hlediska zajímavé, že se rozhodli pomoci Praze, přestože jim muselo být jasné, že příchod Rudé armády bude jejich koncem. Štěpan, hrdina této části románu, má očividně ve čtenáři vzbuzovat sympatie. To je vidět například v pasáži, kdy na pražských barikádách zachrání těhotnou ženu.¹⁰⁰

Janoušek tvrdí, že za komunismu by Štěpanův příběh vyvolal velkou vlnu kontroverze a že by byl určitě také oficiálně zakazovaný. Nicméně i přes zákazy by byl podle jeho názoru nepochybně ve velké míře čtený. Dnes už však takovou moc tento příběh mít nemůže.¹⁰¹

Zatímco hrdina prvního příběhu vyvolává ve čtenáři sympatie, popřípadě dokonce až identifikaci, u hlavní postavy příběhu druhého je toho u většiny lidí téměř nemožné dosáhnout. To je způsobeno prostým faktem; v závěru této části knihy se z tohoto „hrdiny“ v podstatě stává terorista. Navíc Michal nepůsobí negativně jen z pohledu komunistického režimu. Za svoje neuvážené a až kruté činy s vážnými následky pro všechny zúčastněné by byl stejně odsouzeníhodně vnímán také v současnosti a i dnes by byl především podle Janouška vnímán jako jedinec, který má především problém se všemi možnými autoritami. Štindl si přitom naprosto jasně uvědomuje, že z jedné svých postav udělal teroristu. Zajímavé však je, že tento příběh vypráví právě Michalovým očima. Tím čtenáře staví do jakési narativní pasti. Nejdříve mu totiž Michala představí jako člověka, který je schopen se smát i milovat, ale který je nakonec onou zlovolnou

⁹⁹ JANOUŠEK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, 33(3), s. 74-75. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

Hydrou zahnán do situace, kdy je nucen hájit svou pravdu. Nutno říct, že způsob, který si k tomu zvolí, je opravdu nešťastný.¹⁰²

V závěru příběhu Michal postaví proti společnosti tupé násilí, které proti svým „neznormlizovaným“ obětem stavěl i bolševický režim samotný. V tomto ohledu jsou zde důležitými prvky Michalova dětská zkušenost s krutostí výslechů esenbáků a zmlácení opilci v hospodě, když už je dospělý. Na těchto zážitcích je vidět, že jeho vzpoura proti společnosti je motivována pomstou. Z hořkého konce tohoto příběhu však vyvstává jedna zásadní otázka; ospravedlňuje násilí páchané režimem a jeho přísluhovači cestu hlavní postavy až k nepopíratelně zločineckým činům? Právě skrze tuto a další otázky působí Michalova vzpoura nejen jako něco zoufalého a špatného, ale ve svém jádru také jako něco tragického.¹⁰³

Ve třetí a závěrečné části románu už Štindl minulost opouští a tím se zároveň vzdává dané jistoty. Ivan, hrdina tohoto příběhu, už totiž na rozdíl od Štěpana a Michala nestojí v centru významného dění, spíš je pouze jeho pozorovatelem. A co víc; tomu, čeho je svědkem, sám ani příliš pozornosti nevěnuje.¹⁰⁴

Poslední příběh je vlastně sám rozdělen do více částí, konkrétně do dvou. První se odehrává v roce 1989 a jasně vidíme, že mnohem více pozornosti zde Štindl věnuje tomu, jaký má Ivan vztah se svou milenkou a svou svěřenyní v domově pro osiřelé děti, než sametové revoluci. Přitom se vlastně není čemu divit, jelikož obě tyto postavy hrají důležitou roli právě v druhé části tohoto příběhu.¹⁰⁵

Druhá část Ivanova vyprávění už je situována do doby, kterou není tak snadné pevně uchopit, protože právě probíhá. Tím pádem jí chybí určitý nadhled, kterým do jisté míry disponovaly první dvě části knihy. V této pasáži se navíc klasická epika mění spíše v metaforu. Právě zde totiž symboly, mýty, tajemství, hádanky, záhady a zvláštní obrazy

¹⁰² JANOUŠEK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, 33(3), s. 74-75.

Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

dostávají nejvíce prostoru. Motivy a činy jednotlivých postav už zde nejsou tolik jasné a příběh kvůli tomu místy působí skoro až snovým dojmem. Čtenář však tyto zkušenosti podle Janouška nutně chápat nemusí, přestože Štindl to tak sám nejspíš chtěl. Kritik kvůli této skutečnosti autorovi románu vyčítá, že závěrečné propojení všech příběhů už je skoro za hranicí srozumitelnosti.

Možné podle Janouška navíc je, že úplný konec nechápal ani sám Štindl, tudíž jej radši „zahrál“ do formy hádanky, která ale většinu lidí nejspíš akorát zmate.¹⁰⁶

„A nejsem si jist, zda tu autor nepřetlouká vlastní nejistotu tím, že si drobátko literárně zamachruje. Co když jen vsadil na to, že nejpříťažlivější je ta hádanka, kterou nechápe ani on sám?“¹⁰⁷

3.4.2 Pilátová:

V *Hospodářských novinách* se k románu *K hranici* vyjádřila Markéta Pilátová. Ta hned na úvod píše, že přestože to podle námětu hrozilo, Štindl zde rozhodně nepůsobí sentimentálně. Naopak zde podle jejího názoru velmi syrově líčí osudy lidí, kteří překročili určitou hranici, ať už doslovně, či pomyslně.¹⁰⁸

„Štindlův styl připomíná ostrou sekeru v ruce řezníka ve zkrvavené zástěře. Seká ostře a přesně“¹⁰⁹

V prvním příběhu Štěpan překročí onu hranici ne pouze doslovným překročením hranice své vlasti, ale také, a to především, když se rozhodne na barikádách zachránit těhotnou ženu. Do té doby

¹⁰⁶ JANOUŠEK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, 33(3), s. 74-75. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ PILÁTOVÁ, Markéta. Román Ondřeje Štindla je obžalobou všech poslušných za všech režimů. *HN.cz* [online]. 9.3.2017 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z:

<https://art.ihned.cz/knihy/c1-65652710-ondrej-stindl-k-hranici-argo-kniha-recenze>

¹⁰⁹ Tamtéž.

totiž vidíme, jak se Štěpan ve všech situacích snaží zachránit především sám sebe. Na pražských barikádách se to však změní. Nutno také podotknout, že je to poprvé, co ho jako čtenáři vidíme činit nějaké závažné rozhodnutí. Sice se jedná o příslušníka Vlasovovi armády, ke vstupu do ní byl však dotlačen a nejednalo se tudíž o jeho svobodnou volbu.¹¹⁰

Podobně jako si v prvním příběhu nevybral Štěpan účast ve Vlasovově armádě, ani v tom druhém si Michal dobrovolně nevybral život v komunistickém Československu. Svým rodičům navíc už od relativně útlého věku vyčítá jejich tehdejší pasivní přístup k okupaci, ke které zde v roce 1968 došlo. Jedním z Michalových nejzásadnějších životních zážitků je setkání se s policejním násilím během demonstrace a následným vyslýcháním v ústředí StB. Od této chvíle komunistický režim vyloženě nenávidí a všem okolo sebe vyčítá, že podobným událostem jen přihlíží a nijak proti nim nezakročují. To poslední, co od této chvíle chce, je působit normalizovaně. To je vidět na jeho chování, ale třeba i na jeho dlouhých vlasech, které v této době nebyly u mužů příliš tolerovány. Úplně poslední kapku pro něj představuje až jeden zážitek v jeho dospělém životě. Tím je zmlácení opilci v hospodě, do které si vyrazí s kamarádem pouze pro zábavu. Tohle u něj vede k překročení pomyslné hranice, která v tomto případě vyvrcholí pokusem o překročení hranice fyzické, státní.¹¹¹

Ve třetím příběhu sledujeme Ivana, který se snaží prosadit jako malíř, přestože sám příliš nevěří tomu, že by se mu to někdy mohlo povést. Živí se jako opatrovník v dětském domově, kde se jednoho dne seznamuje s malou Karlou. V té vidí velký talent, přičemž ho dívka začne zvláštním způsobem přitahovat.¹¹²Právě skrz Karlu se také na konci románu všechny tři příběhy propojí. Všichni hlavní protagonisté se zde setkávají i přes hranici záhrobí, ze kterého za Ivanem přicházejí Štěpan a Michal. Je však nejisté, kam na samém konci tito dva spolu s Karlou mizí.

¹¹⁰ PILÁTOVÁ, Markéta. Román Ondřeje Štindla je obžalobou všech poslušných za všech režimů. *HN.cz* [online]. 9.3.2017 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-65652710-ondrej-stindl-k-hranici-argo-kniha-recenze>

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

Interpretace se tedy mohou lišit. Je možné, že se tato zvláštní trojice vydává do nicoty, možná ale také do jakéhosi osvobozujícího vědomí, že nesvobodnému režimu nebo době skutečně má smysl vzdorovat.¹¹³

Pilátová se na konci své recenze zamýšlí nad pointou knihy. Píše, že podle románu je možná přece jen skutečně lepší se něčemu, co je proti našim zásadám, nějak vzpouzet. Minimálně je podle ní v takovém případě určitě lepší jen nenadávat u piva, ale opravdu se v případě nouze chopit zbraně a jít své ideály bránit. Popřípadě je v očích Pilátové možná lepší zemřít, jak si sami zvolíme, a ne tak, jak nám poroučí ti, kteří nad námi drží železnou pěst.¹¹⁴

K hranici je v tomto směru obžalobou všech poslušných za všech režimů. Tedy těch, co raději udělají vše proto, aby sami v co největším pohodlí přežili, a těch, kteří pak tento způsob života předávají svým potomkům namísto síly, kterou mohli načerpat ze vzpoury.¹¹⁵

„V devítileté dívce se propojují všechny tři Štindlovy příběhy a zde také všichni hrdinové mizí ze scény. Do syrové nicoty, možná ale také do osvobozujícího vědomí, že nesvobodnému režimu nebo době má smysl vzdorovat. Vzpouzet se, nežvanit jen u piva, vzít do ruky kvér a když je to potřeba, prostřílet se až k hranici. A raději umřít po svém, ne jak poroučí fízlové nebo jiné okolnosti“¹¹⁶

¹¹³ PILÁTOVÁ, Markéta. Román Ondřeje Štindla je obžalobou všech poslušných za všech režimů. *HN.cz* [online]. 9.3.2017 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z:

<https://art.ihned.cz/knihy/c1-65652710-ondrej-stindl-k-hranici-argo-kniha-recenze>

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

3.4.3 Vajchr:

V *Revolver Revue* se *K hranici* věnoval Marek Vajchr. Ten už na začátku svého článku upozorňuje na důležitost Prahy v tomto románu. Děj se totiž odehrává převážně v jejích kulisách a město samotné zde také funguje jako personalizace nevypočitatelné lačnosti vyšších mocností po lidských obětech.

Podle Vajchrovi interpretace zde právě Praha představuje onu Hydru, která je ale ve všech ostatních ohledech vybavena především rysy neurčitými. V této souvislosti se kritik pozastavuje nad zajímavým úkazem soudobé české literatury. V době, kdy totiž Štindl *K hranici* vydává, vychází také kniha *Duch jezera* spisovatelky Bianci Bellové. Vajchr vtipně poznamenává, že to skoro vypadá, jako kdyby českou literaturu náhle zaujala myšlenka, že tragický osud lidem připravují jakési vodní příšery, o kterých jako lidstvo prakticky nic nevíme.¹¹⁷

Podobně jako ostatní kritici pokračuje Vajchr nástinem děje románu. Konstatuje, že všechny zdejší příběhy jsou provázány sítí motivických a symbolických odkazů a mezigeneračním (dílem genetickým, dílem mystickým) spřízněním hlavních postav. První příběh mu připomíná spíše televizní formát dokudramatu. To vysvětluje tím, že všechny kontury významných historických událostí jsou zde osvětleny pohnutým lidským osudem.

Ve druhém příběhu si Vajchr všímá velké spojitosti s útokem Olgy Hepnarové. Právě zde se podle něj Štindl nejvíce inspiroval s únosem školního autobusu, který v závěru této dějové linky provede Michal a jeho kumpáni.¹¹⁸

Na příběhu třetím si Vajchr všímá toho, čeho si povšimla i většina ostatních kritiků. Především tedy toho, že zatímco v předchozích částech knihy hrály historické události velkou roly, zde už funguje tady vyobrazená sametová revoluce pouze jako kulisa. Ivan se tedy na rozdíl od Štěpana

¹¹⁷ VAJCHR, Marek. Variace na líbivou strunu. *Revolver Revue: kulturní magazín*, 2017, 32(107), s. 208-210. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4bfc6490-68ed-11e8-828b-005056825209>

¹¹⁸ Tamtéž.

i Michala přímo neúčastní psaní historie. Spíše by se dalo říct, že si hledí svého a do ničeho velkého se nezaplétá, ani nic velkého sám nevyvolává. Právě kvůli tomu zde jako čtenáři sledujeme především Ivanova osobní dramata, kterými je ovšem sužován podobně, jako byli předchozí dva hrdinové sužováni vnějšími okolnostmi, kterým se nemohli vyhnout.¹¹⁹

Vajchr píše, že hrdiny jsou zde ve všech částech románu lidé, kteří se různými způsoby pokouší vzdorovat vnějšímu světu. O podobných postavách můžeme číst i v jiných dílech soudobé české literatury, něco je zde však přeci jen trochu jinak. Štindl totiž podle Vajchra věnuje těmto hrdinům více prostoru, než ostatní autoři. Východiskem vyprávění jsou u něj rozvláčné introspekce. Přes všechno ostatní tu však jde především o duševní rozpoložení jednotlivých hrdinů. Čtenář totiž vždy přesně ví, na co daná postava v tu či onu chvíli myslí. Především se to pak týká okamžiků, kdy jsou tyto postavy vystaveny nebezpečí, nebo když stojí před nějakým závažným rozhodnutím. Čtenář tedy může od knihy očekávat podrobnou exkurzi do nitra postav. V tomto směru Štindl přináší textovou reprodukci vizuální akce, kterou v pozici autora prožívá s až fanouškovským zalíbením. Barevné popisy dávají vědět o tom, jak dobře jsou právě akční scény vystavené. Právě na takových pasážích je nejvíc poznat, že *K hranici* napsal filmový scénárista.¹²⁰

„Hrdiny Štindlova triptychu jsou – opět podobně jako u Bellové či Pilátové – chlapci a mladí muži, kteří se pokoušejí vzdorovat nelítostnému světu. Štindl jim však věnuje neporovnatelnější péči v tom smyslu, že východiskem vypravěčské perspektivy se u něj zpravidla stávají rozvláčné introspekce“¹²¹

Vajchr ovšem podotýká, že v takových částech jako by Štindl snil za dne, jelikož na takových místech někdy přestává kniha působit

¹¹⁹ VAJCHR, Marek. Variace na líbivou strunu. *Revolver Revue: kulturní magazín*, 2017, 32(107), s. 208-210. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4bfc6490-68ed-11e8-828b-005056825209>

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

realisticky. To se navíc týká také samotných hrdinů, především pak Michala. Jako příklad kritik uvádí pasáž, kdy je hlavní postava druhého příběhu Michal vlastně ihned a bez problémů přijat mezi zločinné bratrance. O to zvláštěji pak působí, když z něj teprve po chvilkové spolupráci udělají svého vůdce. Jako příliš velká náhoda však působí i výbuchy před policejním štábem nebo přítomnost Michalovi bývalé přítelkyně v unášeném školním autobuse. Korunu by tomu podle Vajchra Štindl dal, pokud by se Michalově partě skutečně za státní hranici podařilo dostat. K tomu však nedojde, takže alespoň v tomto směru si tento příběh v očích Vajchra jistou uvěřitelnost přece jen uchovává.¹²²

Vajchr si také všímá toho, že Štindl zde místy odkazuje na různá díla popkultury. Například hláškami se prý očividně inspiroval u *Butche Cassidyho a Sundance Kida*, zatímco snový závěr posledního příběhu byl pro změnu inspirován Bulgakovovým *Mistrem a Markétkou*. Sám Štindl zde navíc obě tato díla zmiňuje, čímž podle Vajchra onu inspiraci otevřeně přiznává.¹²³

Za nejlepší příběh považuje Vajchr právě ten závěrečný, Ivanův. Ten podle něj funguje jako dobré drama, do kterého Štindl zasadil mnoho originálních nápadů. V tomto směru je ve Vajchrových očích o mnoho lepší, než příběhy Štěpana a Michala. Na závěr píše, že kdyby se tedy Štindl neopíral o historická a čtenářsky atraktivní témata a šel si čistě svou vlastní cestou, mohl by z něj být dobrý spisovatel.¹²⁴

¹²² VAJCHR, Marek. Variace na líbivou strunu. *Revolver Revue: kulturní magazín*, 2017, 32(107), s. 208-210. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4bfc6490-68ed-11e8-828b-005056825209>

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

3.4.4 Horáková:

Horáková z časopisu *Respekt* se ve své recenzi nejdříve věnuje postavám románu. Ty podle jejích slov zažívají předělové okamžiky české historie od roku 1945. Kromě toho kniha na svém konci také předjímá temný exkurz do blíže neurčené budoucnosti.¹²⁵

K hranici podle Horákové především představuje vzácně obsáhlou výpověď o uplynulých sedmdesáti letech této země a o každodenním životě v jejích různých etapách. Štindl zde také pokládá otázku, jaké ústupky jsme ochotni udělat, abychom měli hmotné výhody a zdání moci nad ostatními. Tím však s filozofickými otázkami nekončí. Dopouštíme se zla z nezbytí, nebo z lidské přirozenosti? Je oprávněné odpovídat na zlo zlem jiným? I na to se zde v očích Horákové Štindl ptá.¹²⁶

Dále ve své recenzi popisuje stejně jako předchozí kritici děj a jednotlivé hrdiny všech příběhů. I Horáková si všímá toho, že tito hrdinové potkávají během svých životů ženy nebo dívky, které jsou vzájemně pokrevně spřízněné. Všechny příběhy spojuje ale také tajemný symbol X, který je ostatně i na obálce knihy. Společným rysem všech částí knihy je ale také Praha.¹²⁷

V tomto směru si však Horáková všímá něčeho, čeho si žádný předchozí kritik nevšiml, nebo o tom minimálně nenapsal. Praha je zde totiž pokaždé zobrazena na stejných místech. Konkrétně se jedná o pražské Nuselské údolí (v žargonu města také nazývaném Jamrtál podle německého Jammertal; v překladu Slzavé údolí, což je podle ní pro knihu příhodné). Horáková dále píše, že řada zdejších událostí se odehrává poblíž Nuselského mostu, přičemž zde na vše dohlíží Madona z kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého.¹²⁸

¹²⁵ HORÁKOVÁ, Pavla. Do hlubin mužské duše: Ondřej Štindl ohledává rány v národním sebevědomí napříč poválečnými dějinami. *Respekt*, 2017, **28**(1), s. 56. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a91acf70-5391-11e8-98e3-5ef3fc9bb22f>

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

Kritička si topografie dále všímá i skrze zvuky, které jsou v knize popisované. Zvukový doprovod zde podle ní představuje především rušná doprava u již zmíněného mostu a popové hity z komunistického období. I skrze to zde Štindl čtenáři skvěle vsugerovává atmosféru těch dob. Horáková na té atmosféře obdivuje konkrétně fakt, že autor zde skvěle zachycuje jak každodenní život, tak významné historické události. K tomu Štindla chválí za jeho bohatou slovní zásobu, ve které disponuje rejstříkem od společenského dna až po velebnost. Čtenáře však mohou zaujmout a pobavit také stylistické vtipy s napodobováním dikce ruštiny.¹²⁹

Emoce jsou podle Horákové v této knize až využité na dřev. Tempo děje na čtenáře přímo chrlí a zároveň říká si o hltavé čtení. Přestože zde v každém příběhu sledujeme jinou dobu, atmosféra se zde mění až na samém konci. Zde se kniha žánrově přesouvá skoro až do magického realismu, na což se čtenář musí správně naladit. Zde si kritička dovoluje přirovnání s autorovou předchozí knihou *Mondschein*, která má celá podobnou atmosféru konce *K hranici*.¹³⁰

„Emoce jdou na dřev, tempo připomíná chrlení a říká si o hltavé čtení bujících dějin“¹³¹

Dále Horáková píše o hlavních hrdinech jako takových. Ty označuje za maskulinní a všímá si, že jim všem na chvíli do života vstoupí láska, která je ale hned zase nechá napospas okolnostem. Ve třech mužích vidí dokonce archetypy westernových desperátů. Právě v tomto ohledu je kniha výrazně mužská; čpí naftou, střelným prachem, krví a alkoholem. Michal v tomto směru navíc zosobňuje jeden problém, který je u některých lidí velmi typický. Je vlastně připraven k boji, ke kterému ale nikdy nedošlo. Zmařená touha konat se na něm pak projevuje agresí v každodenním životě, kterou ale můžeme pozorovat i u samotných posluhovačů režimu,

¹²⁹ HORÁKOVÁ, Pavla. Do hlubin mužské duše: Ondřej Štindl ohledává rány v národním sebevědomí napříč poválečnými dějinami. *Respekt*, 2017, 28(1), s. 56. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a91acf70-5391-11e8-98e3-5ef3fc9bb22f>

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

proti kterým on sám bojuje. Konkrétně u nich se to projevuje třeba odporem vůči těm, kteří se v rámci režimu jakkoliv společensky odlišují, což vede například i k policejní brutalitě.¹³²

„I když do jejich životů nakrátko vstoupí láska a poskytne dočasné vykoupení, všichni tři vyhraněně maskulinní protagonisté jsou temní osamělí lovci, kterým není vlastní (anebo souzená) poklidná existence v rodinném kruhu“¹³³

Celkově si na knize můžeme všimnout, že dobří muži zde většinou akorát umírají, zatímco ostatní kolaborují s kýmkoliv, s kým je jim to zrovna nejpohodlnější. Otcové jsou zde vyobrazeni buď jako slaboši, nebo lidé, kteří zde pro své děti nejsou vůbec. Naopak jsou to často právě ženy, které zde popohání muže k velkým činům.¹³⁴

Dále se autorka recenze zabývá především postavou Michala z druhého příběhu. Ten se vymezuje proti všem, kteří svůj boj proti nepřátelskému systému vzdali. Právě skrze to je pumpovaný věčnou frustrací, která ho nakonec dovede k jeho poslednímu zoufalému činu. Ten představuje především jeho drastické gesto vůči režimu, které je z jeho pohledu prostě lepší, než nic.¹³⁵

Nakonec se Horáková vyjadřuje k symbolismu, který je v románu přítomný. Symbol „X“ zde podle jejího názoru představuje proměnnou, za kterou se v každé době staví jiná hodnota. Zároveň však může značit, že v každé době je stejné dobro, zde prezentované jednotlivými hrdiny, byť někdy působí už spíš jako antihrdinové) i stejné zlo, které tu představuje Hydra. Pointou knihy pak má podle ní být, že právě kvůli prchavým chvilčkám, než Hydře naroste nová hlava, stojí za to bojovat.¹³⁶

¹³² HORÁKOVÁ, Pavla. Do hlubin mužské duše: Ondřej Štindl ohledává rány v národním sebevědomí napříč poválečnými dějinami. *Respekt*, 2017, **28**(1), s. 56. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a91acf70-5391-11e8-98e3-5ef3fc9bb22f>

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

3.5 Svět pod hlavou

3.5.1 Bláhová:

V časopise *Respekt* napsala kritiku na tento seriál Jindřiška Bláhová. Ta píše, že české seriály si často berou vzor v těch zahraničních a že ani *Svět pod hlavou* není výjimkou. Ten je ostatně remakem britského *Life on Mars*.¹³⁷

Ve *Světě pod hlavou* se hlavní hrdina propadá časem ze současnosti do roku 1982. Od té chvíle řeší, jestli je to vše jen kóma, sen, nebo něco úplně jiného. I přes nejednoznačný začátek se zde podle Bláhové postupně ukazují také kvality tohoto seriálu. Vůbec zde totiž nejde jen o vyvolání nostalgie v rámci retri jako u mnoha jiných českých filmů nebo seriálů, které se odehrávají v předlistopadové době. Tady jde spíš o zkoušení nových cest, jak ukázat tísnivou realitu pozdního komunismu.¹³⁸

Britský *Life on Mars* vyvolával v divácích nostalgii po sedmdesátých letech dvacátého století, a to až už stylem, nízkou korektností nebo relativním sexismem, popřípadě „správnými chlapy, kteří pro ránu nejdou daleko“. Popularitu tohoto seriálu si brzy všimli Američané, kteří vytvořili svou vlastní verzi. Další adaptace pak přišla z Ruska. Ta se však jmenovala *Dark Side of the Moon* po nejlegendárnější desce britských *Pink Floyd*, jelikož právě oni se v SSSR těšili velké popularity. Právě adaptace zemí bývalého východního bloku umožňovaly návrat do doby, se kterou se mnoho lidí vyrovnává dodnes. Je zajímavé, že ruští tvůrci cestu časem využili zejména ke kritice tehdejší zkorumpované policie.¹³⁹

Český *Svět pod hlavou* si postupně připravuje půdu pro spojnici mezi komunistickými svazáky a porevolučními šibry.

¹³⁷ BLÁHOVÁ, Jindřiška. Na panáka s majorem Zemanem: seriál Svět pod hlavou se snaží skloubit zábavu s jiným pohledem na pozdní socialismus. *Respekt*, 2017, **28**(7), s. 54-55. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f93b5a60-5391-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž. ISSN 0862-6545.

S každým dalším dílem jde dál, než například jiný český seriál *Vyprávěj*, který se soustřeďoval především na socialistickou každodennost.¹⁴⁰

V další části svého článku Bláhová nastiňuje čtenáři děj *Svět pod hlavou*. Ivan Trojan zde hraje postavu, která se vyskytovala i v britském *Life on Mars*. Právě kvůli tomu zde ale představuje spíše neoriginalitu, jelikož je vidět, že se právě tuto postavu snaží co nejvíc napodobovat. Kromě toho ani není zrovna nejlepší volbou pro roli drsnáka, protože Trojan přirozeně působí spíš subtilně. Seriál navíc také místy drhne v nerozhodnosti týkající se toho, co chce vlastně říct.

Bláhová si tedy klade otázky, o čem *Svět pod hlavou* tedy vlastně chce být. Má se divák dozvědět něco z minulosti a na základě toho si otestovat, jak by se tehdy zachoval, pokud by byl na místě některé z postav? Nebo se má třeba jen bavit pohledem zpátky na zde komicky vyhlížející policisty? A co když zde ve skutečnosti jde primárně prostě o napětí, protože seriál má být detektivkou, a není tedy třeba v něm nutně hledat i něco víc?¹⁴¹

„Seriál však drhne i v nerozhodnosti, co vlastně nabízí. Má se divák něco dozvědět o minulosti a otestovat, jak by se zachoval? Má se bavit pohledem zpátky, kde nepříjemné ostny nahradily špičaté límce tesilových košil a karikatury policistů? Nebo má být napnutý, protože Svět pod hlavou je především detektivka a není třeba v ní hledat něco dalšího?“¹⁴²

V každém díle se každopádně vyšetřuje jiný případ. Spojnici zde v tom všem představuje hledání důvodu sebevraždy otce hlavního hrdiny. V tomto směru je vidět, že producenti sází na popularitu detektivek v Česku. To příliš kreativity nevyžaduje, tvůrci se však přesto nevzdávají vyšších

¹⁴⁰ BLÁHOVÁ, Jindřiška. Na panáka s majorem Zemanem: seriál *Svět pod hlavou* se snaží skloubit zábavu s jiným pohledem na pozdní socialismus. *Respekt*, 2017, **28**(7), s. 54-55. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f93b5a60-5391-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

ambicí v reflexi doby. Ostatně právě tuto dobu už Štindl jednou velmi dobře ukázal ve filmu *Pouta*.¹⁴³

Jednotlivé případy mohou někdy samy o sobě působit nezajímavě, ale jsou skrze ně postupně stále více dokreslována česká osmdesátá léta. Nejdříve tedy jen povrchově a v rámci nostalgie, postupně jsou však ukazovány stinné stránky tehdejšího režimu. To je zde vidět například na znepokojujících podmínkách psychiatrických léčeben, naprosto zanedbanou ekologií v severních Čechách a tak dále.¹⁴⁴

Zajímavé je, že zpěvačka Jana Kratochvílová, která mimo jiné nazpívala píseň *Ve stínu kapradiny*, jež hraje v seriálu velkou roli, tady podle Bláhové představuje ideální spojnicí ze současnosti do osmdesátých let. Vyvolává zde sice líbivou nostalgii, zároveň však připomíná, jak absurdní, dokonce až perverzní doba to byla. Kratochvílová ostatně sama měla v této době s režimem svých problémů až nad hlavu.¹⁴⁵

U policistů se ve *Světě pod hlavou* hodně pracuje se stereotypy, které kolem nich jsou. Skrze ně se tu také dostává do popředí jakýsi socialistický folklór. To například ve scénách, kde vidíme cvičení s plynovými maskami, když zde vidíme hrát kapelu *Sloky* a tak dále. Tyto prvky podle názoru Bláhové snižují perverzi moci a skutečného vlivu, který měla policejní šikana na nežádoucí občany. Od epizody *Zkažená mládež* však začíná představovat jeden ze seriálových kriminálních případů také režim samotný. Tím se Bláhová dostává k něčemu, na co hodně kritiků upozorňovalo už na Štindlově románu *K hranici*. *Svět pod hlavou* má totiž podle recenzentky také ukazovat, že lidé za této doby ve výsledku páchali největší zločiny právě proti sobě samým. Konkrétně třeba ustupováním nebo udavačstvím. Hlavní hrdina sice ví, že komunistický režim už se v této době nachází sedm let od svého konce,

¹⁴³ BLÁHOVÁ, Jindřiška. Na panáka s majorem Zemanem: seriál Svět pod hlavou se snaží skloubit zábavu s jiným pohledem na pozdní socialismus. *Respekt*, 2017, 28(7), s. 54-55. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f93b5a60-5391-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

ostatní však ne, a právě proto zde tolik jiných postav zažívá tolik morálních dilemat.

Bláhová poukazuje na to, že na rozdíl od let šedesátých v sobě nemají ta osmdesátá silné vyprávění ani interpretaci. *Svět pod hlavou* často zobrazuje pouhé karikaturní postavy (viz policisté) a v takových chvílích se stává karikaturou sám o sobě.

Otázkou pak zůstává, jestli je to celé promyšlená koncepce, nebo jen důsledek snahy zabít co nejvíce much jednou ranou tím, že osloví konzervativnější i progresivnější diváky zároveň.¹⁴⁶

„Zůstává otázkou, zda je to promyšlená koncepce, nebo důsledek snahy zabít co nejvíce much jednou ranou a oslovit konzervativní i progresivnější diváky“¹⁴⁷

3.5.2 Zajíčková:

Svět pod hlavou představuje podle Zajíčkové na domácí poměry něco nevídaného. Nejprve čtenáře informuje o tom, že se jedná o remake britského seriálu *Life on Mars*. Autorům české verze se toto téma v jejich očích povedlo velmi dobře převést do prostředí Československa osmdesátých let dvacátého století. Zachovávají zde zábavnou formu, zároveň se však dotýkají také existenčních témat života v nesvobodě. Právě toto vyobrazení života v nesvobodě se zde vymyká schematičnosti retri. Tvůrci se totiž očividně odmítli poddat nostalgii po svém mládí.¹⁴⁸

Scénář i režie zachovávají kostru britského originálu. Ve velké míře však také vytvářejí příběh vlastní. Ostatně původní předlohu kvůli tak odlišnému prostředí ani plně následovat nešlo.

¹⁴⁶ BLÁHOVÁ, Jindřiška. Na panáka s majorem Zemanem: seriál *Svět pod hlavou* se snaží skloubit zábavu s jiným pohledem na pozdní socialismus. *Respekt*, 2017, **28**(7), s. 54-55. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f93b5a60-5391-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ ZAJÍČKOVÁ, Eva. *Svět pod hlavou* připomněl normalizační marasmus. In: *Novinky.cz* [online]. 7.3.2017. [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/recenze-svet-pod-hlavou-pripomnel-normalizacni-marasmus-40026614>

„Atmosféru sklonku normalizace přitom tvůrci zprostředkovávají mixem intimního pocitu generace, která vyrostla uvnitř zadrátovaných hranic a se státem organizovanou represí v zádech, a cynismu těch, kdo se v tom naučili chodit, s ironickým odstupem, který všeobecný marasmus doby pomáhal přežít a dnes vyprávět“¹⁴⁹

Nejspíš i proto můžeme při sledování *Světu pod hlavou* vnímat jistý ironický odstup. Právě ona ironie se Štindlovi daří scénáristicky na výbornou; jediné dvě horší výjimky tu představují první a poslední díl.

Herci zde předvádí dobré výkony v hlavních i vedlejších rolích. Okouzující drobností je navíc způsob, kterým tvůrci při budování příběhu využívají logiku snu a pro sny typického zkreslení. Pokud právě tato maličkost diváky neosloví, jejich přízeň si seriál nejspíš nezíská.¹⁵⁰

Na *Svět pod hlavou* nelze podle Zajíčkové nahlížet jako na obyčejnou kriminálku, jelikož na to jednotlivé případy nestačí. Zároveň však není dobré seriál považovat za něco, co má působit realisticky-popisným dojmem o dané době; tomu vadí snové prvky. Rozdíl proti originálu zde navíc spočívá v žánrovém zařazení. *Svět pod hlavou* se totiž nedá zaškatulkovat tak snadno, jako právě *Life on Mars*. Česká verze je v tomto směru odvážnější a zároveň se primárně nesnaží jen o vyvolání divákovi nostalgie.¹⁵¹

¹⁴⁹ ZAJÍČKOVÁ, Eva. Svět pod hlavou připomněl normalizační marasmus. In: *Novinky.cz* [online]. 7.3.2017. [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/recenze-svet-pod-hlavou-pripomnel-normalizacni-marasmus-40026614>

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

3.6 Až se ti zatočí hlava

3.6.1 Kubelka:

Na *iLiteratuře* se k románu vyjádřil Jan Kubelka. Ten hned na začátku svého článku poznamenává, že tohle je vůbec poprvé, co Štindl pořádně ve své tvorbě zachycuje současné Česko. Zobrazuje ho jako potemnělou zemi hořkosti, absurdity a bezvýchodnosti, ve které je možné se pohybovat jedinečně za pomoci sarkasmu s tím, že i to obvykle funguje pouze z počátku.¹⁵²

Čerstvě znovuzvolený prezident na počátku románu má být podle Kubelky Miloš Zeman, který zde však není přímo jmenován. Hlavní postavu, novináře Johana Součka, popisuje jako člověka, který je na hraně profesního vyhoření a který je ještě k tomu stíhán svými vnitřními démony. Když mu internetový uživatel Varg Vrána hanlivě okomentuje jeho nový článek, představuje to pro něj poslední kapku. Johan se od té chvíle snaží Varga vypátrat a pomstít se mu.

Jeho snaha ho zastrašit působí už od samého začátku směšně, ale do světa, ve kterém se zápletky knihy odehrává, se to celé vlastně hodí. V takovém hořkém světě podle Kubelky stejně představuje jedinou skutečnou radost pokoření a zostuzování druhých.¹⁵³

Na začátku působí román žánrově jako jakási špionážní groteska. Tento potenciál zde však podle Kubelky Štindl hned vyčerpává a jako čtenáři se musíme následně s autorovým vyobrazením současného Česka prostě nějak vypořádat a nesnažit se v tomto směru jít příliš do hloubky. To zde ostatně podle Kubelkova názoru nedělá ani sám Štindl.

Ten zde po většinu času skutečnosti zobrazuje prostě ploše. Děj posouvá kupředu především jeho vypravěčská ironie, se kterou zde pracuje výborně. Od chvíle, kdy se v románu z pronásledujícího stává

¹⁵² KUBELKA, Jan. Štindl, Ondřej: Až se ti zatočí hlava. *iLiteratura.cz* [online]. 27.5.2020 [cit. 13.4.2021]. ISSN 1214-309X. Dostupné z:

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/43029/stindl-ondrej-az-se-ti-zatoci-hlava>

¹⁵³ Tamtéž.

pronásledovaný, už jsou však zdejší absurdita a tragikomičnost možná přece jen až příliš velké.¹⁵⁴

Chvíli po, mírně řečeno, nepříjemném osobním shledání si Souček i Rubeš uvědomují, že spolu mají společnou frustraci a pesimistické vidění budoucnosti. Od té chvíle se osudu a mizérii chtějí vzepřít spolu. Rubeš se ale do toho všeho ještě snaží sblížit se svým odloučeným malým synem a předat mu rady do příchodu hord uprchlíků, o jeho nevyhnutelnosti je plně přesvědčený. Souček se mezitím v tom všem snaží najít něco dobrého, aby znovu našel chuť žít. Zároveň také hledá význam ve věcech, které se kolem něj dějí. Všichni tři spolu pak prchají, aniž by tušili před čím, nebo alespoň kam. V tomto bodě se z přepjaté žánrovky stává opravdové civilní drama.¹⁵⁵

„Z přepjaté žánrovky se rázem stává civilní příběh, opravdové drama, které konečně na postavy nahlíží v mnohem ostřejším a pronikavějším světle“¹⁵⁶

V Rubešovi se pod maskou hrubiána skrývá starostlivý otec, který se ale na povrch dostává jen složitě. Souček od určitého bodu přestává být pomstychtivý, stále v něm však dřímá jakýsi chaos. Ten už ale nezahání vztekem, nýbrž melancholií. Malý Petřík mezitím představuje nástroj katarze dvou vyhořelých čtyřicátníků.¹⁵⁷

Štindl zde podle Kubelky nabízí přechod z dystopického vidění společnosti k utopickému. K tomu je zde již zmíněný přechod od grotesky k silnému dramatu, ten zde však působí možná až příliš náhle. Vzájemná nevraživost mezi dvěma hlavními postavami navíc postupně ustupuje ve prospěch elementárních mezilidských vztahů a prožitků. Na jedné straně zde totiž vidíme komplikovaný vztah mezi otcem a synem, na druhé složitý

¹⁵⁴ KUBELKA, Jan. Štindl, Ondřej: Až se ti zatočí hlava. *iLiteratura.cz* [online]. 27.5.2020 [cit. 13.4.2021]. ISSN 1214-309X. Dostupné z:

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/43029/stindl-ondrej-az-se-ti-zatoci-hlava>

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

vztah člověka se sebou samým. I přes velké rozdíly je mezi pražským intelektuálem a periferním vyvrhelem-trollem vidět paralela.¹⁵⁸

Na románu je pozoruhodné sledovat, jak se protagonista s antagonistou postupně sblíží. Oba nakonec nacházejí jisté východisko, které má dost možná představovat i pozitivní hledisko pro Česko.¹⁵⁹

„Román Až se ti zatočí hlava otevřeně reflektuje společenské a politické poměry posledních let, zčásti parodicky, zčásti hlouběji a ambiciózněji. Na tomto podkladu přináší zpočátku rozkolísaný příběh, který posléze oživne a graduje. V současné české (nejen literární) produkci jsme stále ještě zvyklí spíše na konfrontaci s dějinnými traumaty než s palčivými problémy přítomnosti, a proto Štindlovu třetímu románu pozornost rozhodně patří“¹⁶⁰

3.6.2 Šťástka:

„Málokterý současný český román začíná tak aktuálně jako novinka Ondřeje Štindla nazvaná Až se ti zatočí hlava. Autor se totiž ve své třetí knize, již právě vydalo nakladatelství Argo, vrací k dva roky starému vítězství Miloše Zemana v prezidentské volbě. Nejde ale o žádnou politiku“¹⁶¹

Na serveru *iDnes* se *Až se ti zatočí hlava* věnuje kritik Tomáš Šťástka. V první řadě si podobně jako Kubelka všimá faktu, že se Štindl poprvé pořádně pouští do současnosti. Šťástka dále pokračuje

¹⁵⁸ KUBELKA, Jan. Štindl, Ondřej: Až se ti zatočí hlava. *iLiteratura.cz* [online]. 27.5.2020 [cit. 13.4.2021]. ISSN 1214-309X. Dostupné z:

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/43029/stindl-ondrej-az-se-ti-zatoci-hlava>

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ ŠTÁSTKA, Tomáš. Za Zemanových časů se vyhořelý novinář vydává za odplatou. In: *iDnes.cz* [online]. 12.4.2020 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/kultura/literatura/az-se-ti-zatoci-hlava-recenze-ondrej-stindl.A200409_162505_literatura_ts

tvrzením, že toto není obvyklé nejen přímo v díle Ondřeje Štindla, ale z větší části pro celou současnou českou literaturu.¹⁶²

Z počátku se podle Šťástky může zdát, že se román bude zabývat především politikou, což jako by avizovalo úvodní druhé zvolení prezidenta Miloše Zemana do úřadu. Už po chvíli čtení ale čtenáři dochází, že této situace využívá Štindl pouze jako rozjezd svého vlastního příběhu, který se vydává o něco osobnějším směrem.¹⁶³

Ve své recenzi se Šťástka ve velkém věnuje psychologickému rozboru hlavní postavy Johana. Podle jeho názoru je Johan vyhořelý, znavený a do toho všeho jím lomcuje krize středního věku. Kromě toho se ale ještě potýká se vztekem vůči internetu, jelikož právě kvůli němu jsou podle něj novináři, jako je on sám, pouze jedněmi z mnoha milionů hlasů, které se ve veřejném prostoru ozývají.¹⁶⁴

Internet však není to jediné, co v Johanovi vyvolává takový vztek. Podle jeho vnitřního monologu je poznat, že je Zemanovým odpůrcem, tudíž ho jeho druhé zvolení do úřadu prezidenta zrovna nepotěšilo. Zároveň je ale ve výsledku opovrhuje i názory svých kolegů na ony volby, přestože většina z nich s ním jeho názor sdílí. Na tom je vidět, že ke svým kolegům také nechová zrovna velké sympatie. Všechnu tuto Johanovu negaci završí negativní komentář, který se objeví pod jedním z jeho posledních článků. To v něm cosi zlomí, načež se vydává za pomstou, skrze kterou Štindl skvěle vystavuje mnohdy nečekané situace.¹⁶⁵

Čtenářovu pozornost Štindl však neudrží pouze skrze ony až bizarní situace. Za zmínku podle Šťástky stojí také i Johanovy úvahy, ve kterých s notným použitím sarkasmu kritizuje všechny okolo sebe,

¹⁶² ŠŤÁSTKA, Tomáš. Za Zemanových časů se vyhořelý novinář vydává za odplatou. In: *iDnes.cz* [online]. 12.4.2020 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/az-se-ti-zatoci-hlava-recenze-ondrej-stindl.A200409_162505_literatura_ts

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

ale také sám sebe. Mimo jiné takto Johan kritizuje i pražské velkoměstské prostředí, ve kterém si podle něj někteří lidé připadají až příliš důležití.¹⁶⁶

Právě tyto myšlenkové pochody Šťástka považuje za to nejlepší, co *Až se ti zatočí hlava* nabízí. Je jich zde hodně, zároveň ale čtenáře nenudí, jelikož jsou většinou spíš úsečné, což ale ještě více přispívá k jejich čtivosti. Té ostatně přidává i Štindlovo skvělé použití humoru.¹⁶⁷

Podle Šťástky je na knize místy poznat, že Štindl není pouze spisovatelem, ale zároveň scénáristou. Jako argument pro tuto svou myšlenku využívá dějový zvrat, ke kterému dojde přibližně v polovině románu. Ten na něj působí vyloženě filmově. Z toho důvodu by podle Šťástkova názoru nebylo špatné *Až se ti zatočí hlava* někdy také zfilmovat. Zároveň ale píše, že tím pádem by daná látka mohla ztratit určité kouzlo, jelikož právě ony výborné Johanovy úvahy by se do filmové adaptace nejspíš převáděly špatně.¹⁶⁸

¹⁶⁶ ŠTÁSTKA, Tomáš. Za Zemanových časů se vyhořelý novinář vydává za odplatou. In: *iDnes.cz* [online]. 12.4.2020 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/az-se-ti-zatoci-hlava-recenze-ondrej-stindl.A200409_162505_literatura_ts

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

ZÁVĚR

Doposud jsem ve své práci prováděl pouze chronologickou analýzu vnímání jednotlivých Štindlových knih a scénářů českými literárními a filmovými kritiky. Nyní si ale ukažme, co z oné analýzy vychází na základě recepce v jednotlivých médiích.

K Štindlovu dílu se vyjadřovalo nemálo autorů v několika periodikách i na několika webech. Ve stručnosti si tedy ukážeme, jak byly Štindlovy knihy a filmy přijímány v jednotlivých časopisech a serverech.

V časopisu *Tvar* se Eva Škamlová věnovala Štindlovu prvnímu románu *Mondschein*. Její recenze byla především pozitivní. Do *Mondscheinu* se snažila hluboko ponořit a svou pracně popsanou interpretaci prezentovat čtenáři. Na románu zaznamenala spojitost s Prahou, kterou ostatně Štindl zmiňuje v našem rozhovoru.¹⁶⁹ Vyvozuje, že se Štindl inspiroval především dystopickými romány z 20. století. Hlavní hrdina se podle jejího názoru podobá hrdinům fikce s podobným námětem; tedy že se jedná o postavu, která prožívá ve světě, který je nějakým způsobem zkažený.

Označit román za, v rámci antiutopie, stereotypní, by však podle ní bylo nepřesné. I kvůli tomu ve svém článku polemizuje s Janem Bělíčkem, který svou kritiku na *Mondschein* napsal do časopisu *A2*.

Zmiňovaná Bělíčková kritika v *A2* na *Mondschein* je především negativní. Čtenářskou popularitu *Mondscheinu* si vysvětluje nedostatkem podobné literatury na českém trhu. Podobně jako Škamlová se dále snaží román rozpitvat a skrze onu pitvu představit své argumenty, proč se o moc kvalitní dílo nejedná. I on si dále všímá oné spojitosti s Prahou. I toto spojení má podle jeho názoru představovat jakousi paralelu mezi Štindlovým fikčním světem a tím aktuálním; autor toho však z Bělíčкова pohledu pro čtenáře nedosahuje uspokojivě, jelikož by to

¹⁶⁹ Viz příloha.

takto pro čtenáře nemuselo být dostatečně jasné. Právě proto Bělíček kritizuje i minimální prokreslenost a chabé vyobrazení světa *Mondscheinu*.

Petr Nagy se na serveru *iLiteratura* vyjádřil k *Mondscheinu* pozitivně. Je zajímavé, že považuje za riskantní sázet v dané době v literatuře právě na tuto tematiku, jelikož je jí trh plný. To je v naprostém rozporu s tvrzením Bělíčka, který si velkého čtenářského zájmu o *Mondschein* vysvětloval právě nedostatkem podobných knih na trhu. Toto riziko přeplněného trhu však podle Nagyho kniha obhájí. Chválí například ilustrace Ondřeje Bolfa, dějové zapojení záhadné nemoci, autentický slovník postav či v rámci sci-fi chytré zapojení neologismů. Menší prokreslenost světa obhájí krátkou délkou knihy.

Na serveru *iLiteratura* se ke Štindlovi dílu dále vyjádřil Jan Kubelka. Ten se zde zabývá románem *Až se ti zatočí hlava*, který hodnotí kladně. Všimá si u Štindla dosud výjimečného zasazení do současnosti, přičemž jeho hořké vyobrazení soudobého Česka chválí. Zároveň však píše, že o společenskou sondu se nakonec nejedná, jelikož se hned po začátku děj více zaměřuje přímo na hlavní postavu Johana, který bojuje především s démony vlastními.

Za zajímavou považuje Kubelka i dynamiku mezi tak rozdílnými postavami, kterými jsou již zmiňovaný Johan a jeho protějšek Petr. Dále za zmínku podle Kubelky stojí také třeba Štindlovo využívání ironie. Dílo jako takové považuje z části za parodické, ale také částečně hlubší a ambiciózní.

Vojtěch Varyš se v časopisu *Týden* věnuje *Mondscheinu*. Na ten nahlíží především negativně. I on pochvaluje Bolfovi ilustrace, tím však jeho chvála končí. O románu se totiž vyjadřuje tak, že měl podle něj spíš zůstat v autorově šuplíku.

Podle Varyšovi interpretace si svět *Mondscheinu* prošel spíš apokalypsou morální, než fyzickou. Oproti aktuálnímu světu zde totiž podle něj není moc rozdílů. Mást může hlavní postava Erika, který se na svět kolem sebe možná dívá až příliš negativně. Tím pádem by román ani nemusel působit tak temně, pokud by byl vyprávěn z pohledu postavy jiné. Za další zápory díla pak považuje Varyš například

až příliš vyumělkovaný jazyk, který ke zdejšími postavám neseďí. V závěru své kritiky se pak vysmívá i Štindlovi samotnému.

V *Hostu* se ke Štindlovi vyjádřil Pavel Janoušek. Ten se zde konkrétně zabývá románem *K hranici*, který hodnotí primárně pozitivně. V první řadě podle jeho názoru všechny části knihy fungují skvěle i jako celek. Toho Štindl v jeho očích dosahuje dobrou kompozicí i ve vztahu k času a prostředí. Štindlova zkušenost s psaním scénářů je zde pak vidět v jeho důrazu na vizualizaci a na skvělé práci s vytvářením situací, do kterých se dostávají hlavní postavy, které zde hledají svůj smysl bytí.

Podle Janouška *K hranici* hodně pracuje se symbolismem. Z toho důvodu román vyvolává mnoho otázek, u kterých se nabízí široká škála možných interpretací. Závěr knihy je však podle jeho názoru i právě skrze tento fakt až příliš matoucí.

V *Hospodářských novinách* se Štindl dočkal pozitivní reakce od Markéty Pilátové, která se věnovala románu *K hranici*. Vyjadřuje se k němu převážně kladně. Štindl zde podle jejího názoru nepůsobí sentimentálně, přestože téma knihy k tomu vyloženě vybízí. I ona si zde pak všimá onoho častého využívání symbolismu. Pointou knihy je pak v jejích očích kladení důrazu na odvahu vzpoutat se tomu, co je proti našemu osobnímu přesvědčení. Zároveň podle ní *K hranici* funguje i jako obžaloba poslušných za všech totalitních režimů.

Marek Vajchr dává ve svém článku o románu *K hranici* vědět o svém rozporuplném postoji ke knize. Na jednu stranu hodnotí pozitivně využívání symbolismu, propojení hlavních postav skrz Karlu či zapojení pražského prostředí, které podle jeho názoru má fungovat jako fyzická manifestace oné Hydry. Na stranu druhou mu však vadí až přehnaný odklon od realismu, který pozoruje na několika místech knihy. Za nejlepší příběh poté považuje ten třetí, tedy Ivanův. Ten podle jeho názoru funguje jako skvělé osobní drama.

Týdeník *Respekt* se Štindlovi dílu věnoval více, než kterýkoliv jiný český časopis. K románu *K hranici* se zde vyjádřila Adéla Horáková, která vnímá knihu pozitivně. Všimá si zde především zapojení významných historických událostí, které podle jejího názoru z románu dělají vzácnou výpověď o posledních sedmdesáti letech naší země.

Stejně jako ostatní recenzenti a kritici, kteří se *K hranici* věnovali, si i ona všimá filozofických a morálních otázek, které román vyvolává. S ostatními se shodne také na prostředí a postavách; u těch si však více všimá jejich maskulinity, skrze kterou jí mimo jiné připomínají archetypy westernových desperátů.

V témže časopise se dále filmový kritik Kamil Fila věnuje filmu *Místa*, na které nahlíží převážně negativně. Především v porovnání s *Pouty* se podle něj jedná o velký kvalitativní sestup. Na *Místech* si totiž sice cení opětovné snahy se odlišit od všeho ostatního, co v českém filmovém průmyslu vzniká, a skvělé práci s kamerou; tím však pozitiva, která na filmu vidí, končí.

Za negativa považuje především nerealistické dějové zvraty, strohé vyprávění a podle jeho názoru antiklimatický závěr, který jako by nekorespondoval s náladou zbytku filmu.

Do *Respektu* ještě svou kritiku na Štindlovo dílo napsala Jindřiška Bláhová, která poněkud rozporuplně píše o *Světě pod hlavou*. Seriál má podle jejího názoru slabý začátek, postupně však nabírá dech. Chválí, že přestože dané téma vybízí k nostalgii po retru, Štindl se na nic takového ve svém scénáři nezaměřuje. Osmdesátá léta dvacátého století podle Bláhové Štindl navíc zachycuje velmi dobře.

Zápory ovšem vidí například v až přílišné typizaci postav, či nepřesvědčivém výkonu Ivana Trojana v roli drsného policisty.

Kamil Fila se Štindlovým filmům věnoval ještě na serveru *Aktuálně*, kam přispěl se svou více než pozitivní kritikou k filmu *Pouta*. Věnuje se především hlavní postavě Antonína, kterého podrobuje psychologickému, ale i fyzickému rozboru. Výsledkem této jeho pitvy je především poznání, že Antonín se považuje za služebníka systému, který se mu ve výsledku hnusí, ale nevidí z toho žádné uspokojujivé východisko. V tomto směru Fila pochvaluje originální filmové vyobrazení příslušníka StB, na které je obvykle nahlíženo jen jako na nemyslicí nástroj totality. Za zmínku stojí i Filovo kladné hodnocení nejen scénáře, ale také režie, kamery a hereckých výkonů.

Na server *iDnes* napsal Tomáš Šťástka recenzi na román *Až se ti zatočí hlava*. Ve svém článku se o něm vyjadřuje převážně pozitivně. Mimo jiné konstatuje, že se zde Štindl poprvé pořádně pouští do současnosti, což podle Šťástkova názoru není neobvyklé pouze pro něj, ale i pro většinu současných autorů v rámci české literatury.

Až se ti zatočí hlava podle něj nejprve může budít zdání politického románu. Onu politiku zde však Štindl používá jen jako jakýsi odrazový můstek pro přesun do osobnějšího děje. V rámci něj Šťástka ve velkém psychologicky rozebírá hlavní postavu Johana. Ten je podle jeho názoru znavený, vyhořelý a věčně našťvaný.

Za zmínku podle Šťástka stojí také Štindlovo skvělé vytváření nečekaných a až absurdních situací, stejně jako trefného humoru a vtipného sarkasmu. Za nejsilnější stránku *Až se ti zatočí hlava* Šťástka ale považuje Johanovi vnitřní monology.

Na serveru *FanMovie* se Štindlovi věnuje Filip Šula, který se zaměřuje na film *Pouta*. Ten se v mnohém shoduje s kritikou Fily; i on totiž považuje za kladné nečernobílé vyobrazení příslušníka StB, mimo to si pak ještě také všímá skvělých hereckých výkonů, především pak ze strany Ondřeje Malého v roli Antonína.

Kromě toho si ale všímá také drsné stylizace, skrze kterou film ještě více vypovídá o neveselé době, kterou vyobrazuje.

Na webu *NaFilmu* se Adam Škaloud zabývá filmem *Místa*, která na něj však dobrý dojem neudělala. Podobně jako Fila nejprve vychvaluje *Pouta*, oproti kterým ale podle jeho názoru působí *Místa* velmi slabě. I Škaloud pak chválí zdejší kameru, tím u něj však pozitiva vůči filmu končí.

Za hlavní negativa, která sráží zážitek z filmu, považuje především Štindlův děravý scénář a nesympatické postavy, které ale podle něj vyloženě nesympaticky působit neměly.

Štindlovo dílo neuniklo ani pozornosti *Novinek*. Eva Zajíčková se zde věnuje seriálu *Svět pod hlavou*, který hodnotí především kladně. Za hlavní pozitiva považuje Štindlovu anti-nostalgickou tendenci a vyvolávání existenčních témat o nesvobodě. Remake britského seriálu navíc Štindl podle ní dokázal skvěle zasadit do českého prostředí.

Za zmínku podle jejího názoru stojí i skvělé herecké výkony a snová stylizace, která by však podle Zajíčkové mohla někomu jinému naopak vadit, jelikož zde místy podrývá většinovou snahu o realismus.

V předchozí části závěru této práce jsme si stručně zopakovali, jak Štindl se svým dílem působil na kritiky a recenzenty, kteří se jeho dílu v různých médiích věnovali. Na základně toho si můžeme udělat obrázek o tom, jaký obraz z daných médií z průběhu minulých let o Štindlovi jakožto o spisovateli a scénáristovi vyplývá.

Při psaní této práce jsem vycházel především ze třinácti médií, které se všechny do jisté míry věnují kultuře. O tom, která média to přesně jsou, jsme si ujasnili v hlavní části této práce. Nyní si ale pro jistotu ještě velmi stručně shrňme, jak je Štindlovo dílo právě v těch médiích celkově vnímáno na základě posudků autorů, kteří mu ve svých článcích věnovali svou pozornost.

V časopisu *Tvar* je Štindlovo dílo vnímáno veskrze pozitivně. Opak platí o kulturním čtvrtáctidenku *A2*, kde je toto dílo vnímáno naopak velmi negativně. O něco lépe už si Štindl se svým dílem stojí na serveru *iLiteratura*, kde mu bylo věnováno nemálo prostoru, a z kterého jeho vyobrazení vypadá převážně pozitivně. Horší recepce už se ale dočkal v rámci měsíčníku *Týden*, popřípadě na ještě na webu *Na filmu*. Jeho dílo bylo nicméně naopak kladně přijato v časopise *Host*, v *Hospodářských novinách*, či na serverech *iDnes* a *Novinky*. Méně jasná, a tedy spíše rozporuplná, recepce poté vyplývá z časopisů *Revolver Revue* a *Respekt*.

Nxni si projděme body, ve kterých se autoři daných kritik a recenzí shodovali, ať už se jednalo o shody kladné, či naopak záporné.

Na filmu *Pouta* kritiky zaujala především nevypočitatelná postava Antonína, kterého podle nich skvěle ztvárnil Ondřej Malý, který zde z pohledů kritiky předvádí úžasný herecký koncert. Mimo něj se chvály ale dočkali i ostatní herci. Dále pak skvělá kamera, režie a také Štindlův scénář, který se podle kritiků daným tématem a prostředím zabývá velmi neotřele. O negativně vnímaných prvcích se toho v kritikách moc nedočtete, jedním z mála z nich je ale například až příliš kultivovaná mluva, která k některým zdejšími postavám příliš nesedí.

Mondschein jednohlasně zaujal ilustracemi Ondřeje Bolfa. Kniha jako taková už byla přijímána různě, nicméně i tady můžeme mluvit o převážně pozitivním hodnocení. Přestože mnozí kritici na románu jasně vidí jeho vzory v dystopické literatuře 20. století, nemálo se jich shoduje na tom, že si Štindl přece jen s danou látkou pohrál vcelku originálně. Další výtkou je poté například slabší prokreslenost fikčního světa, ve kterém se dílo odehrává, to si však většina kritiků vysvětluje tím, že příběh má primárně sledovat osobní příběh hlavní postavy Erika a jemu blízkých, a tudíž zde o nějaké podrobné poznávání a vysvětlování Štindlova post-apokalyptického světa v první řadě vůbec nejde.

Místa se na rozdíl od *Pout* a *Mondscheinu* dočkala kritik a recenzí velmi negativních. Mimo převážně chválené kamery Jaromíra Kačera se v recenzích dočteme o děravém scénáři či o z větší části slabých hereckých výkonech, které však podle mnohých způsobil právě už onen zmiňovaný Štindlův scénář.

Kriticky byl výrazně kladněji přijat román *K hranici*, jenž se skládá z tří příběhových linek, které jsou podle většiny kritiků výborně propojené. Hodně autorů článků si zde všimá silného využívání symbolismu, a tudíž se snaží číst mezi řádky. Mnoho z nich oceňuje práci s prostředím či Štindlovu schopnost vytvářet nečekané situace, do kterých děj postupně eskaluje sice přirozeně, ale které především ke konci zabírají až absurdních otáček. Právě díky té absurditě, ke které se ale Štindl dostává naprosto přirozenou cestou, je Štindl v očích tolika kritiků dobrou knihou, která mimo to nabízí i velký myšlenkový přesah. Negativně zde však může působit závěr, který kritikům připadá až příliš nejasný.

Seriál *Svět pod hlavou* se také dočkal převážně kladné reakce. Navzdory některým očekáváním totiž vůbec nespolehá na lacinou nostalgii po 80. letech 20. století a místo toho se vydává cestou ukazování neveselé doby, která si na mnohých vybrala svou daň. Toho je zde však podle některých dosahováno až příliš karikaturně působícími postavami, což celkový dojem ze seriálu trochu kazí. Ani jednotlivé kriminální případy by podle mnohých nebyly sami o sobě příliš zajímavé, na druhou stranu právě během nich se postupně odkrývá něco většího, co už za rozluštění

rozhodně stojí. Je zajímavé, že se zde velmi liší názory na herecké výkony, což je vidět především u Ivana Trojana. Ten je v roli drsného policisty podle některých přesvědčivý, podle jiných naopak úsměvný.

Román *Až se ti zatočí hlava* také zaznamenal převážně pozitivní odezvu. Už skrze K hranici byl Štindl chválen za své vtípné používání ironie a sarkasmu, v případě *Až se ti zatočí hlava* však podle kritiků v tomto směru dosáhl nového vrcholu. To je zde nejvíce vidět na hlavní postavě Johana, který zde ve svých vnitřních monologech vztekle nekritizuje jen celé své okolí, ale i sám sebe. Mimo to kritika ocenila i Štindlovo výjimečné zaměření se na současné Česko či na jeho zdejší nečekané zvraty, skrze které v rámci jediné knihy střídá hned několik žánrů.

Nyní si ještě ukažme, jaké jsou podle české kritické obce Štindlovi největší přednosti a naopak také slabosti.

Za jednu z jeho nejvýraznějších silných stránek je považována jeho schopnost skvělého vytváření situací. Té se podle mnohých kritiků naučil především skrze psaní scénářů, přičemž ji ale hojně využívá i ve své beletrii.

Na mnoho kritiků zapůsobila také jeho práce s postavami. To se mu povedlo především skrze jejich silné charaktery, ale i výrazné vnitřní monology.

Právě ony monology bývají často protkány použitím notné dávky ironie, kterou také bývá popisována jako jeden z typických Štindlových atributů. Nutno říct, že i ta bývá vnímána velmi pozitivně.

Naopak negativně je u Štindla často vnímáno jeho neodlišování způsobu řeči jednotlivých postav. Skrze to dochází k situacím, kdy vesničtí kluci používají stejnou mluvu jako například mafiánští bossové. Není sice vyloučené, že k takové shodě by v aktuálním světě také mohlo v některých případech dojít. Je to ale něco, co na nemálo recenzentů zapůsobilo spíše rušivě.

Nedobře bývá přijata také jeho práce s dějovými zvraty. Ty podle mnoha kritiků působí někdy až příliš nerealisticky; Štindl tedy v některých těchto případech obracel vývoj událostí k tomu, aby se stalo něco, čemu ale

do té doby nic nenasvědčovalo a co se do té doby ani nezdálo pravděpodobné.

Nakonec považuji za záhodné zmínit, že Ondřej Štindl je jedním z autorů, kterým je při každém novém vydání věnována určitá mediální a v tomto případě konkrétně i kritická pozornost. Tuto pozornost si vysloužil už skrze svou uměleckou prvotinu, kterou je celkově velmi kladně přijatý scénář k filmu *Pouta*.

Zároveň se jedná o autora, který je známý i v jiných sférách kultury, ať už jako spoluzakladatel a moderátor Radia 1, či jako žurnalista. Jelikož s psaním knih a scénářů začal ze všech těchto činností nejpozději, musel si na uměleckém poli nejdřív vydobýt určitou pozici, aby si ho lidé začali pamatovat i jako takového autora. Nutno říct, že i to se mu však podařilo už s *Pouty*.

Svou skvělou reputaci, kterou skrze tento film získal, si v průběhu prvního desetiletí vydávání své beletristické a scénářistické tvorby sice neudržel, i tak je ale mezi většinou kritiků vnímán jako autor, který už se několikrát zajistil o velké uznání a kterého je v rámci české literatury a kinematografie dobré brát v potaz.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny – recenze a kritiky

1. BĚLÍČEK, Jan. Mondschein po pitvě: žánr dystopie jako esteticko-politický problém. *A2*, 2013, **9**(1), s. 6. ISSN 1801-4542. Dostupné také z: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/1/mondschein-po-pitve>
2. BLÁHOVÁ, Jindřiška. Na panáka s majorem Zemanem: seriál Svět pod hlavou se snaží skloubit zábavu s jiným pohledem na pozdní socialismus. *Respekt*, 2017, **28**(7), s. 54-55. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f93b5a60-5391-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>
3. FILA, Kamil. Pošmourno v Místě nad Nicotou: Radim Špaček a Ondřej Štindl se vracejí s dalším podivným filmem. *Respekt*, 2014, **25**(38), s. 60-61. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:528d6c20-1056-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>
4. FILA, Kamil. Pouta mají zpřetrhané vazby na všechno. In: Aktuálně.cz [online]. 5.2.2010 [cit. 7.3.2022]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-pouta-maji-zpretrhane-vazby-na-vsechno/r~i:article:659832/>
5. HORÁKOVÁ, Pavla. Do hlubin mužské duše: Ondřej Štindl ohledává rány v národním sebevědomí napříč poválečnými dějinami. *Respekt*, 2017, **28**(1), s. 56. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a91acf70-5391-11e8-98e3-5ef3fc9bb22f>
6. JANOUSĚK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, **33**(3), s. 74-75. ISSN 1211-9938. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm
7. JANOUSĚK, Pavel. Člověk v situaci, aneb, Tři v jednom. *Host*, 2017, **33**(3), s. 74-75. ISSN 1211-9938. Dostupné také z: https://issuu.com/casopishost/docs/host_17-03_el-nm

8. KUBELKA, Jan. Štindl, Ondřej: Až se ti zatočí hlava. *iLiteratura.cz* [online]. 27.5.2020 [cit. 13.4.2021]. ISSN 1214-309X. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/43029/stindl-ondrej-az-se-ti-zatoci-hlava>
9. NAGY, Petr. Štindl, Ondřej: Mondschein. *iLiteratura.cz* [online]. 18.11.2012 [cit. 13.4.2021]. ISSN 1214-309X. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30813/stindl-ondrej-mondschein>
10. PILÁTOVÁ, Markéta. Román Ondřeje Štindla je obžalobou všech poslušných za všech režimů. *HN.cz* [online]. 9.3.2017 [cit. 13.4.2021]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-65652710-ondrej-stindl-k-hranici-argo-kniha-recenze>
11. ŠKALLOUD, Adam. Režisér pout se vrací do kin. In: *NaFilmu.cz* [online]. 17.9.2014 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <http://nafilmu.cz/2014/09/recenze-mista-2014-reziser-pout-se-vraci-do-kin/>
12. ŠKAMLOVÁ, Eva. Dorma - soudobé měst snivců. *Tvar*, 2013, **24**(4), s. 22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://old.itvar.cz/prilohy/555/Tvar04-2013.pdf>
13. ŠTÁSTKA, Tomáš. Za Zemanových časů se vyhořelý novinář vydává za odplatou. In: *iDnes.cz* [online]. 12.4.2020 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/az-se-ti-zatoci-hlava-recenze-ondrej-stindl.A200409_162505_literatura_ts
14. ŠULA, Filip. Pouta nejsou Pupendo, ale kopnutí do břicha. In: *FanMovie.cz* [online]. 30.12.2010 [cit. 8.3.2022]. Dostupné z <https://fanmovie.cz/mimokino/pouta-nejsou-pupendo-ale-kopnuti-do-bricha/>
15. VAJCHR, Marek. Variace na líbivou strunu. *Revolver Revue: kulturní magazín*, 2017, **32**(107), s. 208-210. ISSN 1210-2881. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4bfc6490-68ed-11e8-828b-005056825209>
16. VARYŠ, Vojtěch. Měsíční svit neposkvrněné mysli. *Týden*, 2012, **19**(45), s. 74. ISSN 1210-9940. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:6827f090-30a0-11ea-9282-005056825209>
17. ZAJÍČKOVÁ, Eva. Svět pod hlavou připomněl normalizační marasmus. In: *Novinky.cz* [online]. 7.3.2017. [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/recenze-svet-pod-hlavou-pripomnel-normalizacni-marasmus-40026614>

Prameny – knihy

1. BOLF, Josef a ŠTINDL, Ondřej. *Mondschein*. Praha: Argo, 2012. s. 214. ISBN 978-80-257-0745-6.
2. ŠTINDL, Ondřej. *Až se ti zatočí hlava*. Praha: Argo, 2020. s. 256. ISBN 978-80-257-3132-1.
3. ŠTINDL, Ondřej. *K hranici*. Praha: Argo, 2016. s. 400. ISBN 978-80-257-1996-1.

Prameny – filmy

1. *Místa* [film]. Režie Radim Špaček. Česko, 2014.
2. *Pouta* [film]. Režie Radim Špaček. Česko, 2009.
3. *Svět pod hlavou* [televizní seriál]. Režie Marek Najbrt a Radim Špaček. Česko, 2017.

Literatura

1. BURIÁNEK, František. *Čítanka české literární kritiky*. Praha: Český spisovatel, 1974. s. 440. ISBN 22-086-74.
2. ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Praha: Blok, 1968. s. 81.
3. FRÝDLOVÁ, Pavla a BERNARD, Jan. *Malý labyrint filmu*. Praha: Albatros, 1988. s. 510. ISBN 13-734-88.
4. HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Praha: H+H, 2000. s. 131. ISBN 80-86022-63-3.
5. CHALUPECKÝ, Jindřich. *Obhajoba umění (1934-1948)*. Praha: Český spisovatel, 1991. s. 256. ISBN 80-202-0322-2.
6. NAYMAN, Adam. *The Coen Brothers: This Book Really Ties the Films Together*. Londýn: Harry Adams, 2018. s. 320. ISBN 978-1419727405.
7. PŘIBÁŇ, Michal. *Z dějin českého myšlení o literatuře 1 (1945-1948)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. s. 524. ISBN 80-85778-34-3.

Příloha: rozhovor s Ondřejem Štindlem pořizený 4. ledna 2022 v Praze. Soukromý archiv Davida Němce.

PŘÍLOHA

Rozhovor s Ondřejem Štindlem

V rozhovoru pro Český rozhlas Plus jste řekl, že při natáčení *Pout* jste měli s režisérem Radimem Špačkem jasnou vizi o tom, jak by měl film vypadat a o čem přesně by měl být. Zároveň jste ale řekl, že při natáčení *Míst* už tam tak jasná vize nebyla. Čím to?

V koncepci obou dvou těchto filmů byl důležitý mimo Radima a mě ještě jeden člověk; tím byl Jaromír Kačer, což je významný český kameraman. O něm nám před natáčením produkce řekla, že je to nejspíš nejlepší zdejší kameraman, ale že s ním je zároveň skoro nemožné spolupracovat. I přesto jsme si ale nakonec řekli, že to s ním aspoň zkusíme. Ve výsledku jsme tedy na *Poutech* pracovali jako tři lidé, kteří jsou obvykle všichni dost tvrdohlaví. To ze začátku působilo problémy, protože v několika chvílích to vypadalo, že se Radim s Jaromírem na natáčení zabijí. Pak jsme si ale všichni sedli, protože představa nás tří o filmu, respektive o tom, co v něm je a není důležité, byla v podstatě stejná. To už byl dobrý základ a díky němu se nakonec film také povedl, minimálně tedy podle kritiků.

To mi udělalo radost, protože se jednalo o můj první scénář. Zároveň jsem si ale možná právě kvůli úspěchu *Pout* ukousl později s *Místy* až příliš velké sousto. Jednak se pro mě jednalo o velmi osobní téma, protože jsem si do scénáře promítal své dětství, druhak jsem navíc udělal něco, co scénarista prostě dělat nemá; scénář k *Místům* jsem si v duchu režíroval. Tím pádem scénář vznikl už s představou určité formy, což bylo nakonec na škodu, protože na rozdíl od *Pout* se vize nás tří o výsledném filmu naprosto lišila. Navíc už scénář k *Místům* má určité problémy a další problémy s sebou pak na natáčení přinesli Radim s Jaromírem.

Výsledkem je tedy nakonec takový zvláštní tvar, který sice podle mého názoru disponuje určitými silnými momenty, ale jako celek působí dezorientovaně i na základě toho, že jsme si mysleli, že po *Poutech* už si prostě rozumíme. A ono ne...

Tím pádem Vás nevlídná kritická recepce *Míst* nepřekvapila?

Někdy byly i přesto kritiky v mých očích brutální až příliš. Pořád si myslím, že *Místa* mají nějaké svoje přednosti. Zároveň si myslím, že někteří kritici si je ve svých recenzích schválně vychutnali až příliš. To pro mě příjemné nebylo, protože nepatřím mezi zenové mistry jako možná někteří jiní autoři.

Nicméně je pravda, že celou dobu jsem si byl vědom toho, že ve výsledném filmu některé věci chybí, respektive že jsme si možná namlouvaly, že tam jsou. Jenže ony tam ve skutečnosti nejsou. Kvůli tomu nebylo ve filmu něco dostatečně vysvětlené, přičemž zrovna tomuhle možná ještě ublížila jinak šikovná a uznávaná střihačka Jana Vlčková.

Každopádně je jisté, že výsledek nedopadl podle mých představ. Někaké poučení nám to sice přineslo, kdyby si však člověk vždycky mohl vybrat, jestli se chce poučit, nebo jestli chce, aby se mu film povedl, určitě by to pro něj tak těžká volba nebyla.

Vaše další filmové, i když přesněji řečeno seriálové, dílo *Svět pod hlavou*, však už bylo kriticky přijato zase o něco lépe. Hodně kritiků vás navíc chválí za to, že na rozdíl od původní britské verze *Life on Mars* nespoleháte primárně na vlnu nostalgie, ale že se více snažíte o vytvoření pevného příběhu. Jak tohle vnímáte?

Na *Světě pod hlavou* jsem určitě strávil hodně času. Na druhou stranu si ale říkám, že pro mě, jakožto pro autora, je možná lepší, když dostanu nějakou práci na zakázku, protože někdy může být dobré mít danou látku předem nějak vymezenou. V tomto případě bylo prostě od začátku dané, že budeme pracovat na české verzi *Life on Mars*. Tu já tedy nepovažuji za žádnou svou srdcovou záležitost, na druhou stranu mi ale zároveň nepřipadá špatná. Připadá mi, že spíš, než aby se její hlavní hrdina propadl do skutečného roku 1973, propadne se do typického britského seriálu z roku 1973.

Nicméně zrovna písničky tam mají dobrý. Kvůli tomu jsem si ale nejdřív říkal, že deset hodin seriálu českými hity osmdesátých let asi zrovna nenacpeme. Těžké vlastně bylo najít i nějakou hlavní píseň, ale myslím, že *Ve stínu kapradiny* tam nakonec sedí. Co se navíc té nostalgie týče, tak nebylo tolik těžké se jí v tomto případě vyhnout, protože *Svět pod hlavou* se odehrává v době, která obecně moc důvodů k nostalgii neudávala.

V jednom z rozhovorů jste prozradil, že i při natáčení *Světu pod hlavou* se vyskytly nějaké problémy. Ty podle vás ale způsobil spíš fakt, že v Čechách není snadné sehnat velký tým lidí, který by na něčem takovém pracoval.

To je podle mého názoru u seriálů i filmů problém v celé Evropě. Třeba v Americe je v těchto tvůrčích profesích vyloženě přetlak. Navíc je tamní průmyslové odvětví o něco zaběhlejší, takže už je tam nějaký fungující systém, ve kterém lidé vědí, co mají jak dělat. Ono i tam tedy vzniká obrovské množství blbostí, ale když tam chcete něco natočit opravdu dobře, tak tam najdete docela dost lidí, kteří vám v tom pomůžou a kteří vaši šanci na úspěch aspoň o trochu zvýší.

V rozhovoru pro Knihovnu Václava Havla jste říkal, že k napsání románu *Až se ti zatočí hlava* vás částečně inspirovala druhá volba prezidenta Miloše Zemana a určitá naštvanost, která z toho v některých kruzích vzešla. Bylo to vaší hlavní motivací pro sepsání této knihy, nebo už jste měl nápad na knihu vymyšlený dřív a tohle všechno vás jen popostrčilo?

Motivace pro *Až se ti zatočí hlava* vznikla už tím, že jsem si jednou řekl, že v příštím roce prostě chci napsat další knihu. V té době sice v televizi pořád ještě běžel *Svět pod hlavou*, ale stejně jsem měl takovou potřebu si dokázat, že psát ještě pořád dokážu. V první řadě jsem si tedy vytyčil dva základní body pro to, jak by měl výsledný román vypadat. Tím prvním bylo, že se nějaký zakřiknutý novinář naštve na jednoho ze svých

komentátorů a nastoupí na něj. Tím druhým už nebyl ani tak děj, jako spíš styl.

Původně jsem se totiž chtěl inspirovat dílem spisovatelky Patricie Highsmithové. Ta inspirace měla spočívat v dějové svižnosti jejích knih. To ale nakonec moc nedopadlo... Obecně mám totiž vždycky nejdřív představu, jak bude to, co píšu, svižné, ale nakonec to v tomhle směru stejně většinou končí jako *Pouta*. Kromě toho jsem u ní ale našel inspiraci v setkání dvou naprosto odlišných osobností, což se v *Až se ti zatočí hlava* projevuje. Taky jsem chtěl, aby zdánlivě nevinná situace vygradovala až do absurdních výšin, což ostatně ve svých filmech používají například bratři Coenové.

V tomto směru nesouhlasím s názorem Pavla Mandise, který se mnou na téma této knihy také vedl rozhovor a který řekl, že se v *Až se ti zatočí hlava* divoce střídají žánry a že by na začátku děje rozhodně nečekal, že se později v příběhu objeví mrtvola. Už tehdy jsem mu měl říct, že se tam ale žánry nestřídají a že je už od první kapitoly jasné, že se tam později objeví mrtvola.

Kromě toho jsem ale chtěl ještě konečně napsat něco, co se bude odehrávat v současnosti. Prostě jsem se nechtěl stát takovým tím člověkem, který bude sázkou na jistotu pro producenty, kteří budou chtít dělat třeba něco, co se má odehrávat v osmdesátkách. Navíc text inspirovala i celková atmosféra po druhých prezidentských volbách. Zrovna v té době bylo v Praze pořád zataženo a mráz a lidé na ulicích vypadali opravdu zpruzeně. V té době k tomu všemu bylo vidět, že lidé, kteří se chtěli chovat zle, se na sociálních sítích naprosto urvali ze řetězu. A tohle všechno se do příběhu *Až se ti zatočí hlava* také promítlo.

Co vás inspirovalo k napsání *K hranici*? Vychází tato kniha také z vašich osobních zkušeností?

Tady by bylo na úvod dobré říct, že *K hranici* má jasně dané styčné body. Prvním z těch bodů je, že má působit trochu jako western. Druhým je, že v sobě skrývá určité prvky z mého mládí.

Konkrétně u *K hranici* ty zážitky z mého života pramení hlavně z doby, kdy jsem rok dělal sanitáře v Jedličkách. To bylo v roce 1985, kdy jsem měl těsně po maturitě. No a právě v tomto období jsem potkal takovou holku a ta byla trochu jako Karla z *K hranici*. Občas ji doteď potkávám na Andělu, i když ona už si mě samozřejmě nepamatuje. Každopádně měla vřdycky strašný talent na kreslení, i když byla postižená na obě ruce. Opravdu byla takovým tím ústavním dítětem v tom smyslu, že v ústavech prostě vyrůstala. To se projevovalo tak, že měla takové posunuté myšlení, díky čemuž měla velkou představivost, kterou využívala právě při tom kreslení. Hodně konceptů, které obvykle lidé znají, si totiž musela vymýšlet. Kromě toho byla taky hodně asertivní. Všechny sestřičky měla omotané kolem prstu. Všichni nad ní tak nějak žasli.

Z internetu jsem pochopil, že dneska prodává takové zvláštní obrazy. O tom v knize píšu taky; že v dospělosti bude vytvářet takové líbezné věci, díky kterým bude mít i svoje fanoušky. Přesně takhle to s ní totiž ve skutečnosti dopadlo.

Mojí pointou ale je, že už v těch devatenácti letech, kdy jsem dělal u sanitářů, mě napadl příběh o tomhle, v něčem až divném, vztahu mezi mladým klukem a postiženou holkou. U toho to ale v té době skončilo. No a pak v roce 2014, když jsme vydávali *Místa*, která také částečně vychází z mého mládí, jsem si řekl, že by byl dobrý nápad se vrátit k tomuhle příběhu, který mě napadl už v devatenácti.

Pak se ten příběh tedy samozřejmě dost rozrostl. Konkrétně celou tu knihu jsem nakonec koncipoval jako takovou umělou mytologii okolo města Prahy. Tím se ale zároveň také vracím k tomu westernu. Ostatně, když se to tak vezme, první část *K hranici* je o indiánovi a druhá o kovbojovi. No a ta třetí je právě o klukovi, který se mi v něčem dost podobá. Takže to rozložení postav je tu, řekl bych, vlastně docela jednoduché.

U druhé části mě ale hodně inspirovalo, když jsem ve svých třinácti letech v televizi viděl takový sestřih s bratřenci Marešovými, kteří unesli autobus a pak je na hranicích rozstříleli. A co se týče ještě té první části; mě vždycky bylo těch vlasovců líto, protože si říkám, že to byli hoši, které ta historie opravdu sešrotovala ze všech stran a přitom mám pocit, že se o nich v poslední době nějak moc nemluví.

Takže tyhle tři věci se mi spojily do takového toho mytologického westernu.

I těm kritikům, kterým se *K hranici* líbilo, tomuto dílu vyčítali matoucí konec, kvůli kterému dokonce pochybovali o tom, že Vy sám víte, co má znamenat. Jak se k tomu stavíte?

On to je vlastně takový happyend. Tedy svým vlastním velmi specifickým způsobem. Ono na tom konci jsou totiž lidé, kteří se všichni nějakým způsobem potkali s tou „Hydrou“. A na konci ji taky dostanou!

Ono to totiž hodně kritiků pochopilo tak, že na konci naopak Hydra vyhrává.

Ne, to právě ne. A tady jsem se právě částečně inspiroval i knihou *Mistr a Markétka*. Když poprvé vyšla v českém překladu, udělala na mě velký dojem. Všichni, kdo ji tehdy kolem mě četli, z ní byli naprosto odpálení. A ono v *K hranici* je ta podoba i v tom, že to je taková lovestory, která se ale podobně jako v *Mistru a Markétce* může naplnit až ve chvíli, kdy ti daní lidé zemřou, protože za života je ten jejich vztah takový beznadějný, jelikož je nemožné ho za daného režimu naplnit. To se v *K hranici* naplňuje tak, že tam je vlastně řečené, že tu Hydru přemoct můžete, ale že kvůli tomu musíte zemřít. Navíc Karla na konci knihy představuje někoho, kdo svým gestem město v mytologickém smyslu zachrání, v čemž ji pomáhají lidé, kteří jsou s ní nějakým způsobem spojení. To jsou ochránce její matky, její otec a hlavní hrdina z ústavu z třetí části.

Viděl jste v Meat Factory divadelní adaptaci *Mondscheinu*?

Viděl. A chvílemi mi to přišlo zábavné, i když s knížkou toho místy nemělo moc společného. Připadalo mi v pořádku, že si z knihy někdy schválně braly některé groteskní věci.

Ohledně *Mondscheinu* došlo také k celkem drsné polemice mezi kritikem Janem Bělíčkem z A2 a Evou Škamlovou z Tvaru. Podle Bělíčka je totiž pointou *Mondscheinu* kritika Pražanů, kterým kvůli jejich pohodlnosti hrozí nástup dalšího totalitního režimu. Podle Škamlové je ale kniha kritikou tak obecných věcí, mezi kterými je třeba fanatismus. Ke komu se spíš přikláníte?

Četl jsem oba ty texty. Ten článek od Bělíčka mi celkově připadal hloupý. Například když na knize kritizoval, že sektářský vůdce sám nežije podle jím hláсанých ideálů, tak jsem si říkal jenom „No to je teda šok!“.

Zajímavé ale je, že *Mondschein* jsem původně psal jako scénář. Nakonec jsem si ale řekl, že ten scénář napsat nedokážu, protože jeho příběh na to není dělaný, jelikož by se z toho film stejně natočit nedal. Tak jsem si řekl, že se to holt pojme jako próza a takhle jsem začal psát první prózu svého života. A já je... A on ten příběh v knize je tedy trochu modifikovaný oproti scénáři, i když ten už si tak přesně nepamatuju.

Takovým prvotním zdrojem inspirace každopádně byla představa o chlapíkovi, který dělá přesně to, dělá Erik v *Mondscheinu*; tedy že je to praktik eutanázie na požádání. Dále ta představa vypadala tak, že nějaký takový chlapík funguje v nějakém světě, přičemž najednou začne mít pocit, že na tom daném světě něco nesedí. To byla jedna věc. Pak šlo také o inspiraci Georgem Orwelllem a jeho knížkou *1984*, kterou jsem v roce 1984 dostal ke svým osmnáctinám. A něco z té knížky ve mně prostě zůstalo. Konkrétně tam na mě zapůsobil ten dystopický žánr jako takový. Když jsem to později četl v už dospělém životě v rámci jednoho jubilejního výročí Orwellovi smrti, řekl jsem si navíc, že je to vlastně taková fakt pěkná lovestory. Konec toho příběhu je tedy strašný, ale je otázkou, jestli to skutečně znamená, že všechno předtím bylo zbytečné. Třeba ne.

Otázkou taky je, jestli se všechno minulé dění mezi těmi milenci na konci znehodnocuje tím, že se nakonec vzájemně prásknou.

Důležité ale také je, že někdy v době toho jubilejního výročí vyšel jeden text Václava Bělohradského, který se jmenuje *Postkomunistický manifest*. Obecně mi připadá, že svět, který Bělohradský prezentuje ve svých textech, je svět, ve kterém si nikdo nic nepamatuje. V případě tohoto textu mi to ale přišlo vyloženě až explicitní. Řekl jsem si, že to je vlastně dobrá, spíš dystopická, myšlenka; ten svět, ve kterém si v podstatě nikdo nic nepamatuje.

Mým hlavním bodem ve vytváření příběhu byl teda chlap, který vykonává asistované sebevraždy ve světě, ve kterém si nikdo nic nepamatuje.

No jo, ale vytvoření takového zapomnění se musí nejdřív nějak prakticky realizovat. Nakonec to, co ten Erik neví, je fakt, že je součástí plánu nějaké všeobecné sebevraždy. Pro mě to tedy není ani tolik o fanatismu, ale o společnosti, která směřuje tímhle směrem všeobecné sebevraždy. Škamlová tedy měla pravdu, když napsala, že je to kniha o společnosti, ve které převládá sebevražedný pud. V době, kdy jsem to psal, navíc všichni řešili virtuální světy. Tak jsem si řekl, že do nějakého takového světa by se postavy v *Mondscheinu* také mohly připojovat. Pak mě ještě napadlo, že by bylo dobré, kdyby ten virtuální svět vypadal jako Praha.

Jinak jsem ale v psaní hrozně nesystematický. Už od začátku teda vím, kam to celé směřuje, ale většinou se teprve průběžně rozhoduji, kudy to tam směřuje. Takže třeba nápad, že Dorma bude vypadat jako Praha, jsem nedostal kvůli tomu, že takový byl koncepční plán už od začátku. Tohle jsem tam nejprve využil prostě proto, že jsem si říkal, že to bude vizuálně vypadat dobře.

Proč přesně tedy nakonec film podle *Mondscheinu* nevznikl? Ono si totiž víc lidí myslí, že by ten příběh ve filmovém formátu mohl vypadat dobře.

Já si myslím, že na jeden celovečerní film je ten příběh až moc komplikovaný.

A kdyby to tedy měl místo filmu být seriál?

V době, kdy jsem psal scénář, se ale ještě seriály tohoto typu nedělaly. Ono ten děj ani není nějak přímočaře epizodický. Muselo by se to vymyslet nějak jinak.

Navíc si myslím, že slovo je docela dost vizuální samo o sobě a že se samozřejmě člověku může stát, že si bude číst knížku a u toho si bude říkat „No z tohohle by byl skvělý film!“, protože to v něm vyvolává nějaké vizuální vjemy. Jenže vizualita slova jako takového je dost jiná; taková výrazně svobodnější. Tudíž si myslím, že to, že si někdo řekne, že by nějaká kniha vypadala dobře jako film, ještě nezaručuje, že by se to opravdu povedlo. Navíc obecně se ne všechny prvky knihy dají dobře zfilmovat obecně. Myslím, že konkrétně u *Mondscheinu* jsou v tomto směru některé problémy opravdu velké. Na celovečerní film to moc nevidím.

Někteří kritici *Monscheinu* vyčítali, že v rámci dystopického žánru působí až příliš stereotypně.

Všiml jsem si, že tomu mnozí kritici vyčítali, že to je prostě jenom jedna z dystopických próz. Já mám ale zároveň pocit, že některé postupy jsou v *Mondscheinu* naopak obrácené, čehož si snad taky někdo všiml. Nicméně je pravda, že je tam člověk, který neví, kým je, což je často užívaný motiv. Stejně jako je často užívaná figura nějakého toho zlého vůdce, který v tomto případě provede tu antiutopickou představu totálního resetu nejen společenského, ale také resetu člověka jakožto bytosti, přičemž si říká „No, pokud si lidé nebudou nic pamatovat, tak by to možná šlo...“.

Ono je pravda, že to, co si člověk za svůj život naakumuluje, například rodinné vzpomínky atd., pro něj může být také zátěž. Není to tedy jenom kotva. Často z toho může být i pěkný problém. Takže já jsem měl snahu, aby Stan, který je takovou hnusnou figurou, byl v něčem přesvědčivý. Ono to totiž v něčem přesvědčivý argument je. Navíc v poslední době v literatuře i ve filmu existuje taková mně protivná snaha o to hrozně zdůrazňovat zlo ve zlých postavách. Párkrát jsem

zaznamenal, že někdo popsal chlapíka nebo paní jednající nebo uvažující z nějakého důvodu sporným způsobem, načež byli lidé akorát znejistění ve smyslu „Ok, ale tam není přímo napsané, že toto je sporné,“. Proto mám rád, když jsou padouši, nebo třeba i antihrdinové, nějakým způsobem přesvědčiví sami o sobě. Prostě se mi líbí, když to nejsou jenom postavy, které blbě kecají, ale které naopak mají nějakou vlastní logiku a sílu.

Třeba ohledně toho resetu jsem se ještě inspiroval rudými khméry. To byli vlastně také takoví vymazávači paměti. A že oni taky ten společenský reset vzali fakt vážně! Prostě si řekli, že pokud má být kambodžská společnost udržitelná tak, jak chtějí, musí být nezávislá na technologiích z venku. Mimo to jim ještě došlo, že pokud mají resetovat člověka jako takového, nesmí mu dovolit žít tam, kde se narodil. Taky kvůli tomu vystěhovali celé hlavní město. A přesně takovou racionalitu to mělo. Pak to teda dopadlo jako vždycky...

Nicméně tohle byli jedni z lidí, kteří se o to, o co se snaží také Stan, pokusili v praxi a také v extrémních podmínkách.

V rozhovorech jste často říkal, že existuje nepřekonatelná vzdálenost mezi umělcem a tím, kdo na jeho dílo píše recenzi. Mohl byste to víc rozvést?

To je samozřejmé. Mě by třeba zajímalo, jaké by to bylo přečíst si moje knížky nebo vidět filmy podle mých scénářů jako někdo nezaujatý. Prostě by mě zajímalo, co bych na to takhle říkal. Mám pocit, že tohle by chtělo zažít hodně autorů, ale prostě to nejde. A to je na tom právě to nepřekonatelné.

Hodně lidí, a ne jen kritiků, o Vašem díle říká, že je ve své podstatě strašně temné, někdy až hororové. Jiní lidé si ale myslí, že takovým až hrůzným vykreslováním některých věcí si z ve skutečnosti nich akorát děláte legraci. Co si o tom myslíte?

Takhle je to jak kde. Neřekl bych, že moje knihy jsou nějak temné, ale vážné jsou. Třeba v *Poutech* je pár míst, u kterých jsem chtěl,

aby působily vtipně, popřípadě je tam jinde aspoň nějaká ta groteskní nadsázka. Nemyslím si ale, že taková místa tam jsou pro to, aby to jako celek bylo méně vážné. Spíš tam jsou, aby to bylo snáz stravitelné. Já mám celý život rád režiséry bratry Coenovi, kteří jsou v tomhle trochu podobní. Respektive oni jsou tedy na trochu jiné úrovni. Místy jsou vtipní opravdu strašlivě, ale člověku pak kvůli tomu třeba může uniknout, že ty jejich filmy jsou ve skutečnosti strašně vážné. Hororové a humorné prvky si tedy vůbec nemusí překážet.

Berete kritiky na své dílo v potaz, nebo vám na nich nezáleží?

Pokud je kritika negativní, neignoruji ji. A myslím, že takových autorů je většina, i když někteří zenoví mistři se mezi nimi možná taky najdou. Z hlediska autora a také občasného recenzenta se vám navíc může stát, že si zrovna čtete nějakou příznivou recenzi, popřípadě i vyloženě nadšenou, a říkáte si, jestli je autor dané recenze vůbec gramotný. Zároveň je vám to ale v té chvíli stejně úplně jedno. Pak si ji přečtete třeba ještě třikrát a během toho si říkáte „No, tak ten člověk, o kterém jsem si celý život myslel, že je to naprostý idiot, je možná vlastně docela fajn“.

Resumé

The topic of this bachelor thesis is The Development of the Critical Reception of Ondřej Štindl's Work from its beginning to present day. This thesis focuses on the whole period of the reception of his work and not just on the specific era because the writer and screenwriter Štindl didn't start to publicly present his work until the release of the film *Walking Too Fast* which is based on his first screenplay.

In the first part of this thesis I focus on introducing Štindl's screenplays and prose. However, my goal in this part is not to introduce the reader

to his work in detail by analyzing the story of his every film and book, but to highlight the specific elements which we can see in Štindl's work and which some of these books and films have in common. I also to a small extent focus on a few points of view that can be used in a film and prosaic critique.

In the main part I examine the critical reception of the Štindl's work itself. I deal with individual elements which the critics notice on his books and films, whether it includes how Štindl works with the story, the way of narration, characters, environment or symbolism.

Štindl is also known as one of the founders and present moderators of Radio 1 which is the historically first Czech independent radio, or as the journalist and critic. His most successful work by this day is the already mentioned film *Walking Too Fast*. He received Czech Lion and the Price of the Czech film critique for to it.